

New
Direction

the foundation for european reform

SPOŁECZNE POSTRZEGANIE ROSJI W KRAJACH GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

RADOSŁAW ROGOZA

New Direction

Established by Margaret Thatcher,
New Direction is Europe's leading free market
political foundation & publisher with offices in
Brussels, London, Rome & Warsaw.

New Direction is registered in Belgium as a not-for-profit organisation and is partly funded by the European Parliament.

REGISTERED OFFICE: Rue du Trône, 4, 1000 Brussels, Belgium. EXECUTIVE DIRECTOR: Naweed Khan.

The European Parliament and New Direction assume no responsibility for the opinions expressed in this publication. Sole liability rests with the author.

Radosław Rogoza

Mgr Radosław Rogoza jest asystentem w Zakładzie Psychologii Społecznej w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jest autorem lub współautorem kilkunastu publikacji w wiodących światowych czasopismach poświęconych psychologii osobowości (m.in., *Personality and Individual Differences*) i psychometrii (m. in. *Assessment*). Prowadzi badania nad narcyzmem, a w szczególności nad jego rozwojem, determinantami i konsekwencjami społecznymi.

1	STRESZCZENIE	07
2	NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI	09
3	WPROWADZENIE	12
	GRUPA WYSZEHRADZKA – INFORMACJE OGÓLNE	12
	ROSJA A KRAJE GRUPY WYSZEHRADZKIEJ	13
	SPRAWCZOŚĆ I WSPÓLNOTOWOŚĆ JAKO PODSTAWOWE MODALNOŚCI FUNKCJONOWANIA ISTOT ŻYWYCH	14
4	METODOLOGIA BADAŃ	17
	PROCEDURA BADANIA	17
	CHARAKTERYSTYKA GRUPY BADANEJ	18
	NARZĘDZIA	20
	SPOŁECZNE POSTRZEGANIE KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ, ROSJI, ROSYJSKIEGO RZĄDU ORAZ PUTINA	20
	OCENA DZIAŁALNOŚCI ROSYJSKICH MEDIÓW	20
	POMIAR ROSYJSKIEGO WPŁYWU NA KRAJE GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM POLSKI	21
	POMIAR ODCZUWANEGO ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI	22
5	WYNIKI	23
	CZĘŚĆ I – SPOŁECZNE POSTRZEGANIE ROSJI W KRAJACH GRUPY WYSZEHRADZKIEJ	23
	PORTRETY PSYCHOLOGICZNE KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ORAZ ROSJI	23
	PORTRETY PSYCHOLOGICZNE ROSYJSKIEGO RZĄDU ORAZ PUTINA	25
	OCENA DZIAŁALNOŚCI ROSYJSKICH MEDIÓW	27
	WPŁYW ROSJI NA KRAJE GRUPY WYSZEHRADZKIEJ	27
	ODCZUWANY POZIOM ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI WOBEC KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ	29
	PODSUMOWANIE CZĘŚCI I	33
	CZĘŚĆ II – CO LUDZIE MYŚLĄ NA TEMAT DZIAŁAŃ, KTÓRE ZDANIEM PAŃSTW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ POWINNA PODJĄĆ EUROPA WZGLĘDEM ROSJI	34
	PODSUMOWANIE CZĘŚCI II	37
6	BIBLIOGRAFIA	39

STRESZCZENIE

Przeprowadzone badanie dotyczyło społecznego postrzegania Rosji w odniesieniu do krajów Grupy Wyszehradzkiej, tj., Polski Słowacji, Czech oraz Węgier. W tym celu posłużono się ramami teoretycznymi modelu sprawczości-wspólnotowości, który stanowił platformę umożliwiającą analizę portretów psychologicznych ww. krajów. Ponadto, w badaniu zweryfikowano jak osoby badane oceniają funkcjonowanie rosyjskich mediów oraz jak postrzegają rosyjski wpływ na funkcjonowanie mediów i gospodarki, jak również przeanalizowano subiektywny poziom poczucia zagrożenia militarnego ze strony Rosji. Badanie zostało przeprowadzone na grupie $N = 203$ dorosłych Polaków w wieku od 18 do 46 lat ($M = 26.21$; $SD = 6.68$), którzy wypełnili szereg skal przygotowanych na potrzeby niniejszego badania i służących do pomiaru: 1) społecznego postrzegania; 2) oceny działalności rosyjskich mediów; 3) rosyjskiego wpływu na media oraz gospodarkę; oraz 4) postrzeganego zagrożenia militarnego ze strony Rosji.

Wyniki przeprowadzonych analiz sugerują, że w obrębie Grupy Wyszehradzkiej, Polska oceniana jest jako najmniej pewna siebie, skuteczna, przedsiębiorcza i przywódcza (tzn. sprawcza) oraz najmniej poświęcająca się dla innych, współczująca, życzliwa oraz skłonna do kompromisów (tzn. wspólnotowa). Najbardziej sprawczym krajem okazały się Węgry, zaś najbardziej wspólnotowym – Czechy. Pomimo pewnego zróżnicowania w obrębie postrzegania krajów Grupy Wyszehradzkiej, sposób, w jaki była postrzegana Rosja był diametralnie różny – w oczach badanych była ona opisywana jako skrajnie sprawcza oraz prawie w ogóle wspólnotowa.

Wyniki te pozwalają określić obraz Rosji mianem najbardziej negatywnie nacechowanego i szkodliwego typu aroganckiego i przeliczającego. W kolejnym kroku pogłębiono zrozumienie obserwowanych zależności poprzez odniesienie się do Putina oraz rządu rosyjskiego, a uzyskane wyniki w sposób wyraźny wskazują, że w oczach badanych – za działaniami Rosji stoi Putin, a rząd rosyjski pełni raczej drugoplanową rolę w realizacji jego planów.

W ocenie działalności popularnych rosyjskich mediów, tj. Rosja Dzisiaj oraz Sputnik, osoby badane wskazały, że: 1) nie są one popularne, 2) są mało rzetelne oraz 3) przekazywane przez nie informacje są stronnicze. Wyniki te znalazły również odzwierciedlenie w ocenie rosyjskiego wpływu na działalność mediów w krajach Grupy Wyszehradzkiej, który to został oceniony jako znacząco niższy niż wpływ na krajowe gospodarki. Według badanych, gospodarki, które są pod największym wpływem Rosji to kolejno gospodarka Polski oraz Węgier. Sektorami, na które według badanych Rosja ma największy wpływ to przemysł paliwowy oraz alkoholowy, zaś najbardziej odporne na działania Rosji są rynki motoryzacyjny, kosmetyczny, technologiczny oraz rynek nieruchomości. W odniesieniu do postrzeganego poziomu zagrożenia ze strony Rosji, badani wskazali, że to Polska jest najbardziej narażona na agresję militarną, zaś najbardziej bezpiecznymi krajami według badanych okazały się Węgry oraz Czechy.

Wyniki drugiej części badania wskazały, że można wyróżnić grupy ludzi, którzy mają odmienne sugestie wobec tego, jak Europa zdaniem państw Grupy Wyszehradzkiej powinna zachowywać się w stosunku

do Rosji. Zdecydowana większość osób badanych była zdania, że Europa powinna działać oraz być w tych działaniach stanowcza i zdecydowana, a najczęściej wskazywanym kierunkiem tych działań było pogłębienie nałożonych sankcji gospodarczych. Wśród osób badanych poza tymi, którzy deklarowali aktywne przeciwdziałanie postępowaniu Rosji, wyróżniono dwie, nieliczne grupy odbiegające od tego poglądu: 1) grupę osób o biernym nastawieniu, które nauczone doświadczeniami historycznymi nie ufają Europie Zachodniej, że przybędzie w krytycznym momencie; oraz 2) grupę osób twierdzącą, że jedynym rozwiązaniem istniejących problemów jest próba większej integracji Rosji ze środowiskiem europejskim oraz rozpoczęcie intensywnej

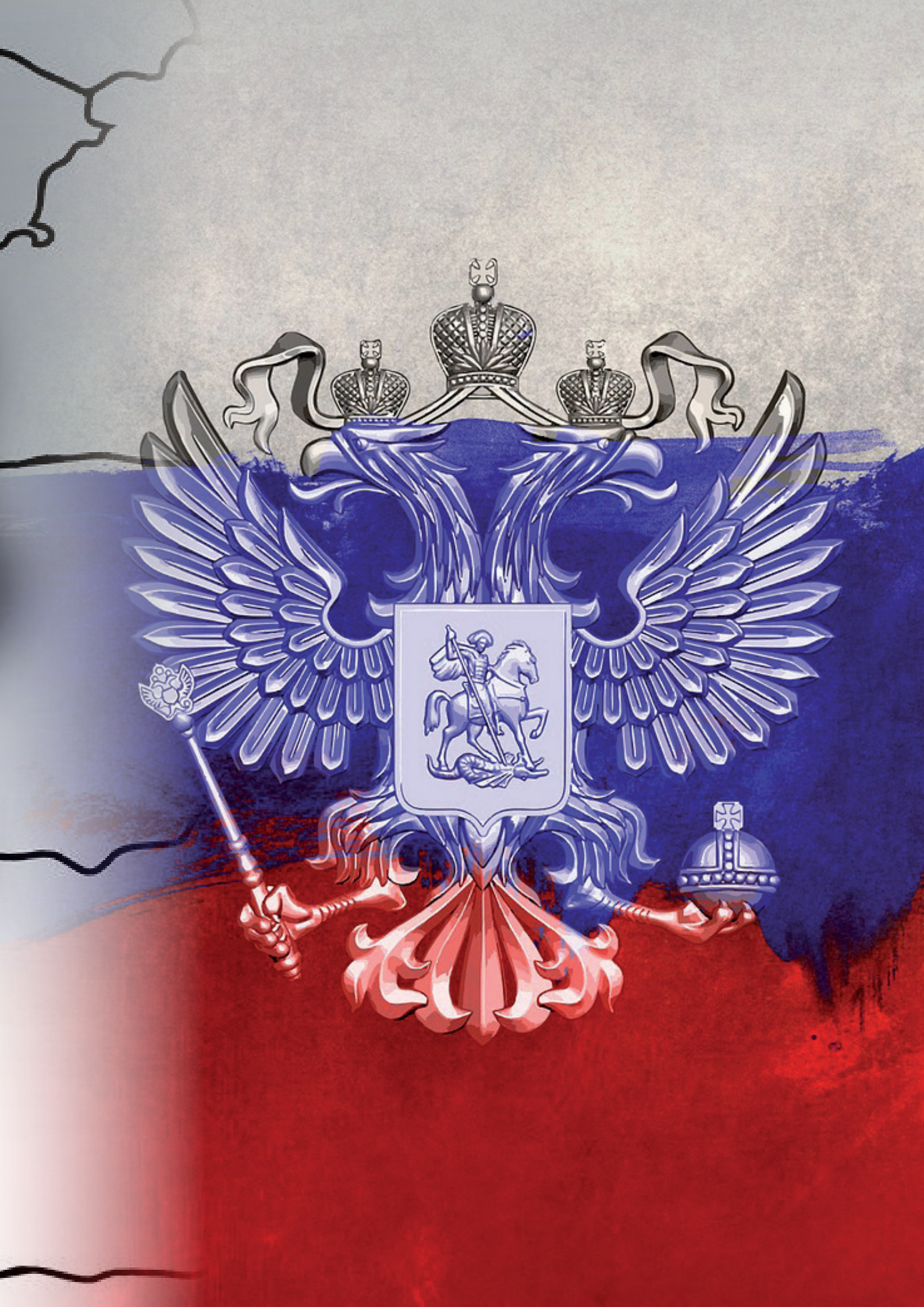
współpracy, zamiast wprowadzania ograniczeń handlowych lub odstraszania militarnego.

Podsumowując, uzyskane wyniki pozwalają wnioskować, że Rosja jest postrzegana w sposób negatywny przez większość Polaków – zarówno w odniesieniu do Polski jak i pozostałych krajów Grupy Wyszehradzkiej. Uzyskane wyniki pozwalają również stwierdzić, że w oczach Polaków, kraje Grupy Wyszehradzkiej mają wspólne cele i pomimo specyficznych różnic w konkretnych obszarach, możliwe jest zjednoczenie ich zdań oraz utworzenie zjednoczonej regionalnej grupy o silnym i znaczącym głosie na arenie międzynarodowej.

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI

- Rosja jest zdecydowanie negatywnie odbierana w odniesieniu do percepcji poszczególnych krajów Grupy Wyszehradzkiej
- Według respondentów, za działaniami Rosji stoi Putin, zaś rząd rosyjski pełni drugoplanową rolę w realizacji jego planów
- Rosyjskie media uważane są mało popularne, niezetelne i stronnicze
- Rosyjski wpływ silniej oddziałuje na gospodarkę (głównie na przemysł paliwowy i alkoholowy) niż na media
- Najwyższy poziom poczucia zagrożenia agresją militarną ze strony Rosji panuje w Polsce, zaś najniższy – w Czechach i na Węgrzech
- Co trzeci badany oczekuje, że Europa powinna nałożyć więcej sankcji na Rosję
- Co czwarty badany oczekuje, że Europa powinna reagować z większą aktywnością i stanowczością w stosunku do Rosji

WPROWADZENIE

GRUPA WYSZEHRADZKA – INFORMACJE OGÓLNE

Grupa Wyszehradzka (ang. *Visegrad Four*; V4; do 1993 roku Trójkąt Wyszehradzki) została powołana w 1991 roku w wyniku porozumienia między Polską, Czechosłowacją (od 1993 w wyniku rozpadu członkami zostały zarówno Czechy jak i Słowacja) oraz Węgrami. Stanowi ona formę regionalnej współpracy opartej przede wszystkim na wzajemnych konsultacjach, gdyż jest pozbawiona instytucjonalnego zaplecza – jedyną instytucją jest Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki, którego misją jest rozwijanie współpracy w zakresie kultury, badań naukowych, turystyki, czy wymian młodzieży (Wach, 2010).

Państwa V4 posiadają łączną powierzchnię ponad pół miliona km² (533 616), na której mieszka ok. 65 milionów ludzi, co w przełożeniu na skalę europejską jest zbliżone do jednego z najważniejszych członków Unii Europejskiej (UE) – Francji (powierzchnia 551 500 km²; liczba ludności ok. 67 milionów), a zatem V4 jako całość powinna posiadać jeden z najważniejszych głosów w Europie. Jest to odzwierciedlone w liczbie głosów posiadanych w Radzie UE, gdzie siła V4 równa się sile Francji oraz Niemiec (Kuźelewska, Bartnicki, 2017). Jednakże pomimo ogromnego potencjału, nie jest on w pełni wykorzystywany, gdyż pragmatyzm często przewyższa znaczenie wspólnej regionalnej polityki (Kryvoruchenko, 2017).

Kraje V4 nie tylko są zbliżone w sensie geograficznym, ale również posiadają wspólną historię, tradycję, kulturę i wartości, które pragną

zachowywać i umacniać (Firlej, Firlej, Mierzejewski, 2016). Pomimo pewnych rozbieżności, V4 odniosło sukces i od początku stanowi przykład przebiegu współpracy regionalnej, która została dodatkowo zacieśniona w obliczu kryzysu migracyjnego (Grodzki, 2016). Wyniki tejże współpracy są widoczne w poziomie zaufania jakim się darzą mieszkańcy krajów V4 – większość z nich ufa ludziom zamieszkującym pozostałe kraje grupy (Gyarfasova, Meseznikov, 2016). Grupa Wyszehradzka stanowi przykład jak walczyć o wzmocnienie tożsamości regionalnej (Europy Środkowej) w ramach funkcjonującego większego bytu (Unii Europejskiej) i chociaż nie ma wiele do zaoferowania w kwestiach kluczowych jak kwestie energetyczne i bezpieczeństwo, za to jest bardzo wartościowa dla rozwoju infrastruktury, transportu, turystyki, czy ochrony środowiska (Grodzki, 2016; Wach, 2010). W świetle obecnych wydarzeń geopolitycznych, znaczenie V4 może zdecydowanie wzrosnąć, pod warunkiem, że poszczególne kraje przestaną skupiać się własnym interesie i rywalizować w przyciąganiu inwestycji, zaś skoncentrują się na tworzeniu synergicznej, wspólnej platformy działań (Stępniewski, 2017; Turowski, 2014).

Przykładem braku jednomyślności w obrębie V4 jest poróżnienie w kwestii reagowania wobec agresji Rosji na Ukrainie – podczas gdy Polska jako jedyna walczy o nałożenie sankcji, zaś pozostałe kraje są nastawione do tego sceptycznie (Stępniewski, 2017). Może to wynikać z braku bezpośredniego zagrożenia, które grozi Polsce oraz krajom bałtyckim, zmuszając je do zwiększenia obronności (Malsky, Iznin, 2018). Narastanie sprzeczności

interesów wewnątrz UE na przykładzie próby dekompozycji V4 wpisuje się w strategię działania Rosji (Czornik, Lakomy, 2016), której zasadniczym celem wydaje się być wyeliminowanie UE z grona liczących się graczy na arenie międzynarodowej (Kuprianowicz, Gergało-Dąbek, 2018). Między innymi z tych powodów, V4 powinna kontynuować wspólną historię, tworząc jednolity i silny regionalny blok państw mających realny głos w polityce międzynarodowej.

ROSJA A KRAJE GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

Historia Rosji i państw Grupy Wyszehradzkiej przeplata się od wielu wieków, lecz zazwyczaj kojarzona jest ona z negatywnymi działaniami Rosji, jak przykładowo zajęcie terenów Europy Środkowo-Wschodniej przez Armię Czerwoną oraz wciągnięcie wszystkich państw V4 w strefę wpływów Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W czasie okupacji, pomimo, że opinia publiczna była masowo kształtowana przez działania propagandowe, stereotypowy wizerunek Rosjanina był kojarzony głównie z cechami negatywnymi (jak np. zakłamanym, okrutnym, obłudnym, perfidnym, wrogo odnoszącym się do Polaków, nisko ceniącym ludzkie życie, czy niszczącym handel), a tylko w niewielkim stopniu z pozytywnymi (jak np. sympatycznym, żywiołowym, czy ceniącym równość; Bokszański, 1997).

Taka stereotypowa wizja Rosjanina wydaje się utrzymywać pomimo upływu wielu lat, gdyż w badaniach poświęconych zaufaniu obywatelom poszczególnych krajów, Polaków charakteryzuje najwyższy poziom braku zaufania wobec Rosjan (sięgający aż 71%). Wśród pozostałych państw V4, Rosja również nie cieszy się zbyt dobrą opinią, gdyż około co drugi Czech (52%) i Węgier (42%) i co trzeci Słowak (31%) zdecydowanie nie ufa Rosjanom. Słowacy, pomimo najwyższego poziomu zaufania do Rosji, nie są jednak zwolennikami polityki prowadzonej przez Putina (Gyarfasova, Meseznikov, 2016). Badania przeprowadzone w Polsce w latach 2007 i 2013 (Korczyński, 2017) wskazują, że nie tylko poziom zaufania, ale również i antypatii wobec Rosjan stanowi powszechną postawę wśród młodych Polaków: w 2007 37,5% z nich deklaruowało swoją wrogość wobec Rosji, a siedem lat później, odsetek ten wzrósł do 42,8%. Omówione badania jasno wskazują, że wizerunek Rosji w krajach V4 jest negatywny oraz charakteryzuje się tendencją wzrostową.

Jednym z elementów polityki Rosji, który wpływa na jej negatywny odbiór w przestrzeni międzynarodowej jest konflikt na Ukrainie. Pomimo tego, że Rosja oficjalnie nie przyznaje się do aktów agresji, odnotowano obecność jej sił zbrojnych (Malskyy, Iżnin, 2018). Z perspektywy V4, Ukraina jest najważniejszym państwem Europy Wschodniej, z racji wielkości terytorialnej, potencjału demograficznego, ale także w związku ze wspólną granicą z trzema państwami V4 (Stępniewski, 2017). Jednak pomimo tego, konflikt na Ukrainie raczej uwidoczniał słabości V4 – gdyż poza Polską, pozostałe kraje nie zabrały zdecydowanego głosu w debacie międzynarodowej (Gawron, 2017; Malskyy, Iżnin, 2018; Stępniewski, 2017). W odniesieniu do działań Rosji, Czechy przedkładają własne interesy z państwami ościennymi niż współpracę regionalną (Kryvoruchenko, 2017), podobnie jak Słowacja, której bardziej opowiada się współpraca w ramach UE niż V4 (Gawron, 2017). Z perspektywy Polski sytuacja ta jest niekorzystna i pogłębia pryncypialną i lekceważącą wobec Polski postawę Rosji, która preferuje kontakt z najważniejszymi krajami UE (tj. z Niemcami i Francją) z pominięciem mniej znaczących głosów (Wasiuta, 2009), z drugiej zaś – może to uczynić Polskę strategicznym partnerem dla państw bałtyckich, które również są wrogo nastawione wobec Rosji (Czornik, Lakomy, 2016).

Opisywana sytuacja wskazuje jednak na dodatkową zależność – podczas gdy Rosja preferuje kontakt z najbardziej wpływowymi krajami UE, lekceważy kontakt z V4, które posiadają taką samą liczbę głosów w Radzie UE, zaś wliczając w to państwa bałtyckie – ich głos staje się jeszcze silniejszy (Kuźelewska, Bartnicki, 2017). Ustanowienie wspólnej grupy regionalnej przez państwa V4 z krajami bałtyckimi być może umożliwiłoby utworzenie realnej siły, której głos nie mógłby być lekceważony ani deprecjonowany. Wizji tej sprzyja indeks przyjaźni wobec Rosji – z wyjątkiem Węgier wszystkie kraje V4 i kraje bałtyckie są najbardziej wrogo nastawione wobec Rosji w całej Europie (Braghirolli, Carta, 2009), co samoistnie stwarza perspektywę współpracy. Węgry, które w największym stopniu (ok. 80%) są uzależnione od rosyjskiego gazu, nie postrzegają jednak Rosji jako militarnego ani energetycznego zagrożenia dla ich państwa (Józwiak, 2016; Turowski, 2014). Wszystko to sprawia, że V4 nabiera nowej dynamiki, po dość sporym okresie stagnacji, która powinna odeprzeć próbę jej dekompozycji na rzecz synergii i integracji (Kuźelewska, Bartnicki, 2017), gdyż w przeciwnym wypadku, będzie miało to wpływ podobny do

miny o spowolnionym działaniu (Kuprianowicz, Gergało-Dąbek, 2018). Wydarzenia na Ukrainie mają bezprecedensowe znaczenie dla całej UE i pomimo faktu, że UE jako całość nie stoi w obliczu zagrożenia militarnego z zewnątrz, ingerencja Rosji spowodowała znaczący wzrost poczucia zagrożenia we wschodnich krajach UE (Zięba, 2017). Ze względu na istniejącą przewagę militarną Rosji nad Polską (Kopec, Mazur, 2017), prowadzona polityka wymierzona jest w inne ważne aspekty funkcjonowania państwa.

Jednym ze sposobów oddziaływania mających na celu wymuszenie zmiany stanowiska przez Rosję są sankcje gospodarcze. Obecna rosyjska gospodarka jest w gorszej kondycji niż w czasach kryzysu lat 2008-2009, a wprowadzenie sankcji powinno w sposób dotkliwy na nią wpłynąć. Istotnie, odnotowano szereg konsekwencji płynących z wprowadzenia sankcji takich jak zwiększenie zamętu na rynku walutowym i deprecjacją rubla, gwałtowny odpływ kapitału, zablokowanie dostępu do międzynarodowych rynków finansowych, czy też pogorszenie nastrojów konsumenckich (Madej, 2015). W kontekście państw V4, które mają różny stosunek wobec nakładania sankcji na Rosję (Gawron, 2017), odnotowano spadek zarówno eksportu jak i importu w kontaktach handlowych z Rosją. Największe spadek w 2014 roku po wprowadzeniu sankcji odnotowano na Słowacji (18,5%), zaś w 2015 spadek w Czechach osiągnął wartość 30% w stosunku do poprzedniego roku (Firlej i in., 2016). Liczby te mogą być dowodem w argumentacji, że wprowadzenie sankcji jest bronią obusieczną, jednakże obserwowalne spadki w eksporcie i imporcie miały miejsce jeszcze przed wprowadzeniem sankcji na Rosję, a zatem – jest to raczej efekt trwającej polityki aniżeli wyłącznie faktu wprowadzenia sankcji (Firlej i in., 2016). Ponadto, wprowadzone przez Rosję kontraskcje, w dłuższej perspektywie nie dotknęły w sposób szczególnie dotkliwy państw V4, które odnalazły inne rynki zbytu (Madej, 2015). Wprowadzenie sankcji nie wpłynęło na zmianę sytuacji politycznej na Ukrainie, jednak nie można stwierdzić, że było działaniem pozbawionym sensu. Wprowadzenie sankcji jest jednak procesem długotrwałym w efektach, dlatego też w tym momencie trudno przewidywać jakie dokładnie będą ich skutki.

W poznaniu skutków omawianych sankcji z pewnością nie pomogą prowadzone przez Rosję na szeroką skalę działania propagandowe mające na celu dezinformację, czyli rozpowszechnianie fałszywych

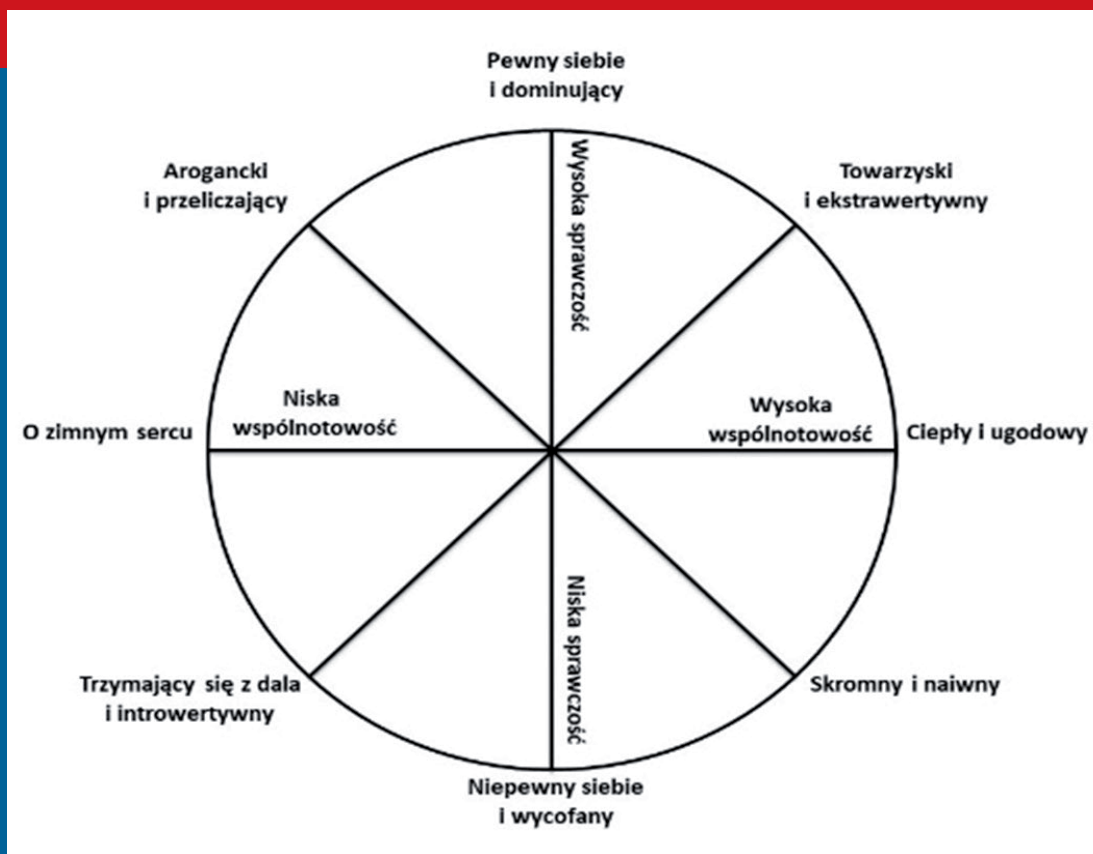
informacji oraz przekazywania służbom wrogiego państwa wiadomości w celu odwrócenia uwagi od własnych zdarzeń (Kuczma, 2016). Najchętniej wykorzystywanym kanałem dystrybucji informacji jest ogólnosiwiatowa telewizja – Rosja Dzisiaj (ang. *Russia Today*; RT) oraz zarejestrowany w 2014 roku Sputnik (poprzednio: Głos Rosji). Aktualnie, informacje przekazywane przez Sputnik nadawane są w ponad 30 różnych językach, co obrazuje na szeroką skalę wykorzystywania tego kanału przekazu. Zachodnie media krytykują działania RT i Sputnika, które uważane są za tuby propagandowe Kremla (por. Rutenberg, 2017). Dla przykładu – podczas, gdy UE nakłada na Rosję sankcje w konsekwencji ofensywy na Ukrainę (Madej, 2015), na łamach Sputnika (2017) ukazują się informacje, że wrogość Zachodu do Rosji bierze się z ignorancji, gdyż wszystko co robi Rosja z założenia uznawane jest za błędne. Jakkolwiek telewizja może wydawać się najbardziej wpływowym medium, na uwagę zasługują również nowoczesne metody propagandowe, tzw. cyber-trolling, który polega na celowym rozpowszechnianiu fałszywych informacji na różnorodnych portalach społecznościowych, które ma na celu dezinformację jak również i zmianę poglądów wśród przeciętnych obywateli danego kraju, którzy mogą mieć trudności z oddzieleniem fałszywych od rzetelnych informacji (Kryvoruchenko, 2017).

SPRAWCZOŚĆ I WSPÓLNOTOWOŚĆ JAKO PODSTAWOWE MODALNOŚCI FUNKCJONOWANIA ISTOT ŻYWYCH

Bakan (1966) jako pierwszy wskazał, że funkcjonowanie wszystkich żyjących istot można opisać za pomocą dwóch podstawowych modalności – sprawczości, która odpowiada za przetrwanie tejże istoty oraz wspólnotowości, która odpowiada za przynależność do większego organizmu, którego istota jest częścią. Podczas gdy sprawczość wyrasta z dążenia do indywidualizacji i rozszerzenia swoich wpływów poprzez dominację i narzucanie własnego zdania, wspólnotowość ma swoje korzenie w chęci przynależenia i integracji ze społecznością poprzez współpracę, ciepło i opiekę (Abele, Wojciszke, 2007).

Idea sprawczości i wspólnotowości opisuje zatem w jaki sposób zachowują się ludzie. Istotnie, w sposób szczegółowy dla relacji interpersonalnych opisuje Wiggins (1991), który w swoim kołowym modelu przedstawia sprawczość i wspólnotowość jako podstawowe osie wyznaczające sposób

RYS. 1

MODEL KOŁOWY RELACJI MIĘDZYLUDZKICH WIGGINSA (1991).

nawiązywania i utrzymywania relacji międzyludzkich. Na podstawie różnego stopnia nasilenia sprawczości i wspólnotowości można mówić o ośmiu typach zachowań w relacjach interpersonalnych: 1) pewny siebie i dominujący – ten typ przedstawia osobę bardzo sprawczą, która jest bardzo aktywna i przede wszystkim dba o własne dobro; 2) towarzyski i ekstrawertywny – ten typ charakteryzuje osobę, która jest otwarta na innych ludzi, ale jest również asertywna; 3) ciepły i ugodowy – jest to typ charakterystyczny dla osoby, która dobro innych stawia na pierwszym miejscu, nawet kosztem samego siebie; 4) skromny i naiwny – ten typ przedstawia osobę, która nie wierzy we własne możliwości, a jednocześnie pragnie pomagać innym, co częstokroć jest przez nich wykorzystywane; 5) niepewny siebie i wycofany – ten typ przedstawia ludzi, którzy źle się czują w kontakcie z innymi, dlatego też prezentują postawę bardzo uległą; 6) trzymający się z dala i introwertywny – ten typ przedstawia osobę wycofaną i depresyjną, która najchętniej w ogóle nie wchodziłaby w żadne relacje społeczne; 7)

o zimnym sercu – ten typ przedstawia przeciwieństwo wspólnotowości – osobę skupioną tylko na sobie, działającej bez empatii i żadnych skrupułów; 8) arogancki i przeliczający – przedstawia narcystyczny rys osoby, która zasadniczo nie dba o innych ludzi, jednakże w sytuacji, którą uzna za opłacalną, może krótkoterminowo się zaangażować. Graficzna reprezentacja typów osobowości w modelu kołowym Wigginsa (1991) została zaprezentowana na Rysunku 1.

Ponieważ sprawczość i wspólnotowość są podstawowymi modalnościami, które pozwalają scharakteryzować różne typy zachowań międzyludzkich, ma to również swoje konsekwencje dla postrzegania innych ludzi. I tak, można mówić o dwóch rodzajach błędów w postrzeganiu zachowania ludzi – przypisany do sprawczości błąd superbohatera – tendencję do nadmiernego podkreślenia własnego społecznego i intelektualnego statusu prowadzącą do postrzegania siebie jako osoby dominującej, inteligentnej i kreatywnej – oraz przypisany do wspólnotowości błąd świętego – tendencję

do postrzegania siebie jako osobę ugodową, obowiązkową oraz dobrze wychowaną (Paulhus, John, 1998). Wymiar wspólnotowości i sprawczości zatem stanowi zatem bardzo dobrą perspektywę do wykreowania portretu psychologicznego, gdyż z jednej strony uwypukla takie cechy związane z realizacją działań, pewnością siebie i dążeniu do potwierdzenia swojego wpływu, zaś z drugiej strony – przedstawia charakterystykę w świetle opiekuńczości, czułości i poświęcania się dla innych. Model

sprawczości-wspólnotowości zwykle odnoszony jest do opisywania w kategoriach cech innych ludzi, jednak w niniejszym badaniu, za jego pomocą, poddano próbę psychologicznego sportretowania działania całego kraju, co umożliwi dokładną ocenę tego, jak w percepcji społecznej prezentują się oraz jakie są różnice między poszczególnymi krajami Grupy Wszehradzkiej oraz Rosją.

METODOLOGIA BADAŃ

PROCEDURA BADANIA

Badania prowadzone metodą CAWI (Computer-Assisted Web Interview) między 10 a 20 maja 2018 roku. Łącznie w przeprowadzonym badaniu wzięło udział $N = 203$ dorosłych Polaków. Do badania byli zaproszeni młodzi dorośli z ogólnej populacji, których charakterystyka w zakresie płci, wieku, miejsca zamieszkania i wykształcenia odpowiadała charakterystyce badanej populacji. Procedura badania została podzielona na dwie zasadnicze części: (1) analiza porównawcza społecznego postrzegania Rosji w odniesieniu do krajów Grupy Wyszehradzkiej; (2) jakościowa analiza wypowiedzi osób badanych poświęcona poznaniu co ludzie myślą o tym, jak państwa Grupy Wyszehradzkiej chcą, aby Europa zareagowała w stosunku do Rosji. Udział w badaniu był anonimowy.

W pierwszej części, na potrzeby obecnego badania skonstruowano szereg narzędzi mających na celu pomiar społecznego postrzegania Rosji oraz jej wpływu na funkcjonowanie krajów Grupy Wyszehradzkiej. W ocenie społecznego postrzegania wykonano szereg portretów psychologicznych, bazujących na modelu Sprawczości-Wspólnotowości (Bakan, 1966; Abele, Wojciszke, 2007), które przedstawiają jak badane osoby postrzegają: kraje Grupy Wyszehradzkiej, Rosję, jak również rosyjski rząd oraz Putina. W drugim etapie badania zweryfikowano jakie są postawy wobec rosyjskich mediów, ze szczególnym uwzględnieniem Rosja Dzisiaj oraz Sputnik. W kolejnym etapie badania, respondenci udzielili oceny jak postrzegają rosyjski wpływ na gospodarkę i media krajów Grupy Wyszehradzkiej.

Ponadto, zbadano w sposób bardziej szczegółowy jak osoby badane postrzegają rosyjski wpływ na określone sektory gospodarcze w Polsce. Badanie zakończono pomiarem postrzeganego zagrożenia militarnego ze strony Rosji w odniesieniu do poszczególnych państw Grupy Wyszehradzkiej. Charakterystykę opracowanych narzędzi przedstawiono się poniżej.

W drugiej części badania, głównym celem było poznanie tego, co młodzi ludzie myślą na temat działań, które zdaniem państw Grupy Wyszehradzkiej powinna podjąć Europa względem Rosji. Ponieważ nawet najlepiej skonstruowane narzędzia psychologiczne mogą pominąć pewien ważny, acz nie wskazany aspekt badanego zjawiska, w drugiej części badania wykorzystano metodologię badań jakościowych. Dzięki temu, możliwe stało się bezpośrednio zbadanie tego, co uważają młodzi ludzie odpowiadający na pytanie: *Jakie działania zdaniem państw Grupy Wyszehradzkiej Europa powinna podjąć w stosunku do Rosji?* Odpowiedź na pytanie była obowiązkowym elementem badania, jednakże nie wprowadzono limitu słów na wypowiedź, ani też w żaden sposób nie wpływno na ich treść.

Zastosowana w badaniu procedura łączy elementy badań ilościowych z jakościowymi, co z jednej strony pozwala dokonać precyzyjnego pomiaru tego, jak osoby badane postrzegają kraje Grupy Wyszehradzkiej oraz Rosję, jak oceniają rosyjskie media, wpływ Rosji na gospodarkę oraz stopień odczuwanego zagrożenia militarnego, z drugiej zaś – dzięki pozostawieniu przestrzeni na wyrażenie własnych opinii, możliwa jest ocena tego, co ludzie

naprawdę myślą. Połączenie tych dwóch nurtów badawczych pozwala rozszerzyć wyciągane wnioski oraz zwiększyć ich poziom trafności ekologicznej (Johnson, Onwuegbuzie, Turner, 2007).

CHARAKTERYSTYKA GRUPY BADANEJ

W badaniu wzięło udział $N = 203$ osób w wieku od 18 do 46 lat ($M = 26.21$; $SD = 6.68$). Badana próba była częściowo zrównoważona ze względu na płeć, łącznie przedstawioną ankietę wypełniło $n = 137$ kobiet w wieku od 18 do 46 lat ($M = 25.96$; $SD = 6.27$) oraz $n = 66$ mężczyzn w wieku od 18 do 46 lat ($M = 26.71$; $SD = 7.47$). Deklarowany poziom wykształcenia osób badanych przedstawiono w Tabeli 1.

Zdecydowana większość badanych charakteryzowała się średnim oraz wyższym poziomem wykształcenia – jedynie kilkoro osób badanych posiadało wykształcenie podstawowe. W badanej grupie wykazano istotne różnice międzypłciowe ($\chi^2_{(2)} = 6,00$; $p < 0,05$), gdyż większość mężczyzn posiadała wykształcenie średnie, zaś większość kobiet – posiadała wykształcenie wyższe.

W Tabeli 2 przedstawiono liczebność badanej próby ze względu na miejsce zamieszkania.

Większość badanych osób mieszkała w dużych miastach, w których jest więcej niż 50 000

mieszkańców, zaś najmniej badanych – mieszkało w średnich miastach, w których mieszkało od 20 000 do 50 000 mieszkańców. W badanej grupie odnotowano różnice międzypłciowe, ponieważ więcej mężczyzn mieszkało na wsi, z kolei więcej kobiet zamieszkiwało duże miasta, jednakże różnica ta okazała się nieistotna na przyjętym poziomie statystycznym ($\chi^2_{(2)} = 6,00$; $p = 0,253$).

W Tabeli 3 przedstawiono aktualny status zawodowy badanej próby.

Zdecydowana większość badanej próby stanowiły osoby, które pracują lub studiują. Jedynie w niewielkim stopniu badano osoby aktualnie przebywające na bezrobociu, lub zarówno pracujące jak i studiujące. Osoby biorące udział w badaniu były zatrudnione w różnorodnych miejscach pracy (np. jako aktorzy, fizjoterapeuci, krawcy, nauczyciele, spawacze, czy wykładowcy) oraz na różnych kierunkach studiów (np. automatykę i robotykę, dietetykę, grafikę, kryminologię, międzynarodowe stosunki gospodarcze, psychologię, czy zootechnikę), a zatem – grupa była w sposób odpowiedni zróżnicowana. Nie odnotowano istotnych różnic międzypłciowych w zakresie statusu zawodowego, jednakże widoczna jest tendencja wskazująca, że więcej mężczyzn w momencie trwania badania było zatrudnionych, zaś więcej kobiet łączyło prace zawodową ze studiami ($\chi^2_{(3)} = 7,20$; $p = 0,66$).

TAB. 1

Wykształcenie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Podstawowe	3,4	3	0,7
Średnie	40,4	56,1	41,6
Wyższe	46,8	40,9	57,7

POZIOM WYKSZTAŁCENIA BADANEJ PRÓBY Z PODZIAŁEM NA PŁEĆ (W PROCENTACH)

TAB. 2

Miejsce zamieszkania	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Wieś/Miasto do 20 000 mieszkańców	24,6	31,8	21,2
Miasto między 20 000 a 50 000 mieszkańców	15,8	13,6	16,8
Miasto powyżej 50 000 mieszkańców	59,6	54,5	62

MIEJSCE ZAMIESZKANIA BADANEJ PRÓBY Z PODZIAŁEM NA PŁEĆ (W PROCENTACH)

TAB. 3

Status zawodowy	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Zatrudniony	46,8	53	43,8
Bezrobotny	3,4	1,5	4,4
Student	40,4	42,4	39,4
Zatrudniony oraz studiujący	9,4	3	12,4

STATUS ZAWODOWY BADANEJ PRÓBY Z PODZIAŁEM NA PŁEĆ (W PROCENTACH)

Na koniec, osoby badane spytano na kogo oddaliby swój głos w wyborach parlamentarnych, gdyby miały odbyć się w przyszłym tygodniu. Procentowy rozkład preferencji wyborczych w podziale ze względu na zmienne socjodemograficzne przedstawiono w Tabeli 4.

Ogółem, najwięcej osób badanych zadeklarowało, że nie wie na kogo chciałaby zagłosować – tendencja ta była bardzo wyraźna oraz stała bez względu na zastosowane kryteria podziału. W porównaniach międzypłciowych, mężczyźni preferowali Prawo i Sprawiedliwość oraz Kukiz15, zaś kobiety – Platformę Obywatelską ($\chi^2_{(6)} = 12,72; p < 0,05$).

Adnotacja. N = liczebność wskazanej grupy. PiS = Prawo i Sprawiedliwość; PO = Platforma Obywatelska; N = Nowoczesna; PSL = Polskie Stronnictwo Ludowe; SLD = Sojusz Lewicy Demokratycznej; ? = nie wiem.

Ze względu na zbyt małą liczebność grupy osób ($n < 20$) o wykształceniu podstawowym, bezrobotnych oraz jednocześnie pracujących i studiujących, nie uwzględniono ich w opisie.

Osoby o wykształceniu średnim preferowałyby oddać swój głos na Platformę Obywatelską lub Kukiz15, zaś osoby o wyższym wykształceniu, w bardzo zbliżonym stopniu preferowały Prawo i Sprawiedliwość oraz

TAB. 4

Partia	N	PiS	PO	Kukiz15	.N	PSL	SLD	?
Ogółem	203	15,3	20,7	15,8	9,4	1	3,4	34,5
Płeć								
Mężczyzna	66	19,7	10,6	18,2	4,5	1,5	1,5	43,9
Kobieta	137	13,1	25,5	14,6	11,7	0,7	4,4	29,9
Wykształcenie								
Średnie	94	10,6	20,2	17	13,8	2,1	3,2	33
Wyższe	106	19,8	21,7	14,2	4,7	0	3,8	35,8
Miejsce zamieszkania								
Wieś/Miasto do 20 000 mieszkańców	50	16	12	20	4	4	4	20
Miasto między 20 000 a 50 000 mieszkańców	32	21,9	15,6	12,5	3,1	0	3,1	43,8
Miasto powyżej 50 000 mieszkańców	121	13,2	25,6	14,9	13,2	0	3,3	29,8
Status zawodowy								
Zatrudniony	95	22,1	20	12,6	5,3	0	2,1	37,9
Student	82	11	17,1	18,3	9,8	2,4	6,1	35,4

PROCENTOWY ROZKŁAD DEKLAROWANYCH PREFERENCJI WYBORCZYCH OSÓB BADANYCH W PROCENTACH

Platformę Obywatelską. Różnice te okazały się jednak nieistotne na przyjętym poziomie statystycznym ($\chi^2_{(6)} = 10,04; p = 0,123$). Kukiz15 był najczęściej wskazywany przez osoby mieszkające na wsi lub w małych miastach, Prawo i Sprawiedliwość przez mieszkańców miast średnich, zaś Platforma Obywatelska – przez mieszkańców dużych miast. Różnice te nie były jednak istotne ($\chi^2_{(12)} = 18,75; p = 0,95$). Wśród osób zatrudnionych zaobserwowano podobną preferencję Prawa i Sprawiedliwości oraz Platformy Obywatelskiej, zaś wśród studentów – Kukiz15 i Platformy Obywatelskiej, jednakże ponownie, zaobserwowane różnice nie były istotne statystycznie ($\chi^2_{(6)} = 9,72; p = 0,137$). Preferencje poparcia pozostałych partii było niewielkie, spośród nich jedynie Nowoczesna była średnio wskazywana około przez co dziesiątą osobę, zaś poparcie pozostałych partii nie przekraczało progu wyborczego.

NARZĘDZIA

SPOŁECZNE POSTRZEGANIE KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ, ROSJI, ROSYJSKIEGO RZĄDU ORAZ PUTINA

W badaniu portretów psychologicznych Rosji, krajów Grupy Wyszehradzkiej oraz rosyjskiego rządu i Putina wykorzystano skale do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej zaproponowanej przez Wojciszke i Szlendak (2010). Oryginalna skala składa się z 30 pozycji testowych zaprezentowanych w formie przymiotników odnoszących się do orientacji sprawczej i wspólnotowej, wobec których respondenci oceniają swoje podobieństwo za pomocą siedmiopunktowej skali odpowiedzi typu Likerta, na której 1 oznacza *Zdecydowanie nie*, zaś 7 = *Zdecydowanie tak*. Ponieważ pytania w obecnym badaniu były zadawane wielokrotnie w odniesieniu

do różnych krajów, dokonano redukcji liczby pozycji testowych do pięciu przymiotników na skalę w celu uniknięcia efektu znużenia. W redukcji ilości pozycji testowych kierowano się: 1) możliwością sensownego odniesienia przymiotnika do państwa; 2) wysokim ładunkiem czynnikowym w badaniu Wojciszke i Szlendak (2010); oraz 3) unikano pozycji zawierających podobne znaczenie semantyczne. Wyselekcjonowane w ten sposób przymiotniki przedstawiono w Tabeli 5.

Każdą z wymienionych pozycji testowych odniesiono osobno do osobnego portretu poprzez prośbę o wizję uczestników badania. Kolejno proszono o charakterystykę Polski, Słowacji, Czech, Węgier, Rosji, rosyjskiego rządu oraz Putina, co łącznie dało 70 pozycji testowych (po 10 na każdy portret). Współczynniki rzetelności (α) dla sprawczości i wspólnotowości w odniesieniu do poszczególnych grup przedstawiono w Tabeli 6.

Współczynniki rzetelności zarówno dla sprawczości jak i wspólnotowości we wszystkich analizowanych grupach były bardzo dobre bądź doskonałe. Oznacza to, że jedynie niewielka informacji zebranych za pomocą opracowanych narzędzi pochodzi z błędów pomiaru, a zatem – narzędzia można określić mianem bardzo rzetelnych.

OCENA DZIAŁALNOŚCI ROSYJSKICH MEDIÓW

W ocenie działalności rosyjskich mediów (ze szczególnym uwzględnieniem Rosja Dzisiaj oraz Sputnik) sformułowano osiem pozycji testowych odnoszących się do oceny ich popularności w Polsce, jakości przekazywanych informacji (tj. rzetelności oraz stronniczości). Wykorzystane pytania zaprezentowano w Tabeli 7.

TAB. 5

Sprawczość	Wspólnotowość
Zdecydowany	Współczujący
Pewny siebie	Skłonny do poświęceń
O skłonnościach przywódczych	Życzliwy
Skuteczny	Poświęcający się dla innych
Przedsiębiorczy	Wybaczący

POZYCJE TESTOWE WYKORZYSTANE W OCENIE SPOŁECZNEGO POSTRZEGANIA KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ, ROSJI, ROSYJSKIEGO RZĄDU ORAZ PUTINA

TAB. 6

	Sprawczość	Wspólnotowość
Polska	0,79	0,88
Słowacja	0,87	0,90
Czechy	0,90	0,90
Węgry	0,93	0,89
Rosja	0,94	0,90
Putin	0,96	0,91
Rząd rosyjski	0,94	0,94

WSPÓŁCZYNNIKI RZETELNOŚCI DLA SKAL RZETELNOŚCI I WSPÓLNOTOWOŚCI W PORÓWNYWANYCH GRUPACH

TAB. 7

Popularność	Rzetelność	Stronniczość
Rosja Dzisiaj i Sputnik mają wpływ na Polskę	Informacje przekazywane przez Rosja Dzisiaj i Sputnik są rzetelne	Informacje przekazywane przez Rosja Dzisiaj i Sputnik są stronnicze
Rosja Dzisiaj i Sputnik są raczej popularne w Polsce	Informacje przekazywane przez Rosja Dzisiaj i Sputnik są wiarygodne	Informacje przekazywane przez Rosja Dzisiaj i Sputnik są fałszywe
Rosja Dzisiaj i Sputnik są raczej w Polsce nieznanne*	Rosja Dzisiaj i Sputnik to niezależne media	

POZYCJE TESTOWE WYKORZYSTANE W OCENIE DZIAŁALNOŚCI ROSYJSKICH MEDIÓW

*Pozycja kodowana odwrotnie.

Rzetelność pomiaru poszczególnych skal okazała się akceptowalna w przypadku popularności ($\alpha = 0,61$), dobra w przypadku stronniczości ($\alpha = 0,71$) oraz bardzo dobra w przypadku rzetelności ($\alpha = 0,88$). W związku z tym, wyróżnione skale można z powodzeniem wykorzystać w dalszych analizach, gdyż jedynie część zgromadzonych informacji jest udziałem błędu pomiaru.

POMIAR ROSYJSKIEGO WPŁYWU NA KRAJE GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM POLSKI

W ocenie jaki jest wpływ Rosji na kraje Grupy Wyszehradzkiej, zadano po dwa pytania odnośnie jego oceny odnoszące się do każdego z jej członków: 1) Jak oceniasz wpływy Rosji na gospodarkę (Polski/Czech/Węgier/Słowacji) oraz 2) Jak oceniasz wpływy

Rosji na (polskie/czeskie/węgierskie/słowackie) media. Wobec obu pytań, respondenci udzielali odpowiedzi za pomocą siedmiostopniowej skali odpowiedzi typu Likerta, w której 1 oznaczało *Bardzo małe* zaś 7 – *Bardzo duże*.

Współczynniki rzetelności dla poszczególnych krajów okazały się akceptowalne i wynosiły kolejno dla: Polski $\alpha = 0,67$, Słowacji $\alpha = 0,70$, Czech $\alpha = 0,66$ oraz Węgier $\alpha = 0,75$. Skonstruowane narzędzia dokonują w sposób dobry pomiaru, gdyż tylko niewielka część informacji wynika z błędu pomiaru.

W kolejnej części szczegółowo zbadano postrzegany wpływ Rosji na gospodarkę Polski. Osobom badanym przedstawiono szereg pytań dotyczących różnych sektorów gospodarczych, które przedstawiono w Tabeli 8.

TAB. 8

Jak oceniasz wpływy Rosji na wymienione sektory gospodarki...

...bankowość
...przemysł paliwowy
...rynek nieruchomości
...rynek kosmetyczny
...rynek alkoholowy
...rynek technologiczny
...przemysł motoryzacyjny
...rynek żywności

POZYCJE TESTOWE WYKORZYSTANE W OCENIE WPŁYWÓW ROSJI NA POSZCZEGÓLNE SEKTORY GOSPODARKI POLSKI

Podobnie jak w ogólnej ocenie wpływów Rosji na kraje Grupy Wyszehradzkiej, również i w ocenie szczegółowej zastosowano siedmiopunktową skalę odpowiedzi typu Likerta, gdzie 1 oznaczało *Bardzo małe* zaś 7 – *Bardzo duże*. Rzetelność dla skonstruowanej skali okazała się bardzo dobra ($\alpha = 0,85$), co wskazuje, że uzyskane informacje charakteryzują się jakością.

POMIAR ODCZUWANEGO ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI

W ostatniej części badania ocenie poddano poziom odczuwanego zagrożenia militarnego ze strony Rosji. Wykorzystane pytania przedstawiono w Tabeli 9.

Osoby badane odpowiadały za pomocą siedmiopunktowej skali typu Likerta (gdzie 1 = *Zdecydowanie się nie zgadzam* a 7 = *Zdecydowanie się zgadzam*) na wymienione powyżej pytania osobno w odniesieniu do wszystkich krajów Grupy Wyszehradzkiej, co pozwoliło stworzyć indeks zagrożenia wobec poszczególnych krajów.

Współczynniki rzetelności dla wszystkich porównywanych krajów okazały się doskonałe i wynosiły kolejno: $\alpha = 0,88$ dla Polski, $\alpha = 0,92$ dla Słowacji, $\alpha = 0,90$ dla Czech oraz $\alpha = 0,91$ dla Węgier. Wyniki te oznaczają, że zaproponowane narzędzie, podobnie jak wszystkie pozostałe, charakteryzuje się rzetelnym pomiarem, gdyż jedynie mała część pochodzi z błędu pomiaru.

TAB. 9

Jaki jest Twój stosunek wobec zagrożenia militarnego ze strony Rosji wobec poszczególnych państw Grupy Wyszehradzkiej?

Moim zdaniem, Rosja stanowi realne zagrożenie militarne
Uważam, że Rosja byłaby gotowa zaanektować część terytorium
Myślę, że w razie konfliktu, Rosja próbowałaby zająć cały kraj

POZYCJE TESTOWE WYKORZYSTANE W OCENIE ODCZUWANEGO ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI

WYNIKI

CZĘŚĆ I SPOŁECZNE POSTRZEGANIE ROSJI W KRAJACH GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

PORTRETY PSYCHOLOGICZNE KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ORAZ ROSJI

W pierwszym etapie analiz przedstawione zostaną psychologiczne portrety analizowanych grup narysowane w ramach modelu sprawczości-wspólnotowości. Na Rysunku 2 przedstawiono średnie poziomy sprawczości oraz wspólnotowości przypisywane Polsce, Słowacji, Czechom, Węgrom oraz Rosji.

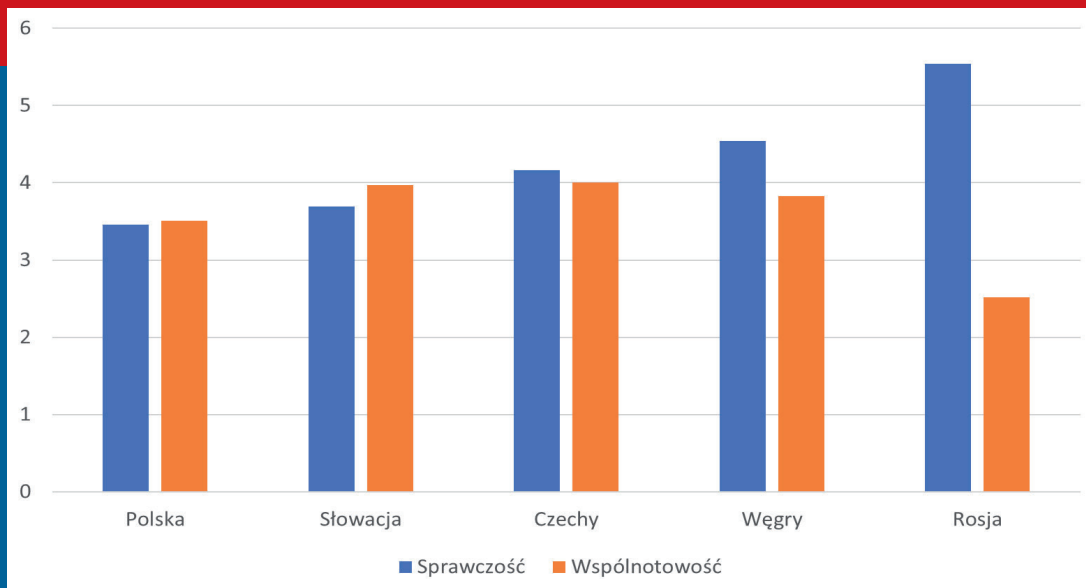
Według badanych, zróżnicowanie pomiędzy krajami V4 jest umiarkowane, podczas gdy Polsce jest przypisywana najmniejsza zarówno sprawczość jak i wspólnotowość, Węgry okazały się najbardziej sprawcze, zaś Czechy – najbardziej wspólnotowe. Portret Rosji w stosunku do pozostałych jest jednak diametralnie różny – osoby badane uważają Rosję za zdecydowanie bardziej sprawczą oraz jednocześnie zdecydowanie mniej wspólnotową. Istotność różnic pomiędzy grupami zweryfikowano za pomocą ogólnego modelu liniowego dla prób zależnych, którego wyniki dla sprawczości sugerowały istotność zaobserwowanych różnic ($F = 178,89; p < 0,01$). Testy post hoc wykonane metodą Bonferroniego wskazały, że wszystkie porównywane pary istotnie różnią się między sobą. Również i w przypadku wspólnotowości wykazano istotne różnice ($F = 93,31; p < 0,01$). Wyniki testu Bonferroniego wskazały, że podczas gdy Polska istotnie różni się od pozostałych krajów ($p < 0,01$), odnotowano brak wzajemnych różnic między

Czechami, Słowacją a Węgrami. Choć różnice między krajami V4 w obliczu porównania z Rosją wydają się nikłe, wyniki wskazują, że każdy z krajów posiada swój własny i niepowtarzalny portret.

Szczegółowa analiza różnic między krajami w zakresie sprawczości została zaprezentowana na Rysunku 3.

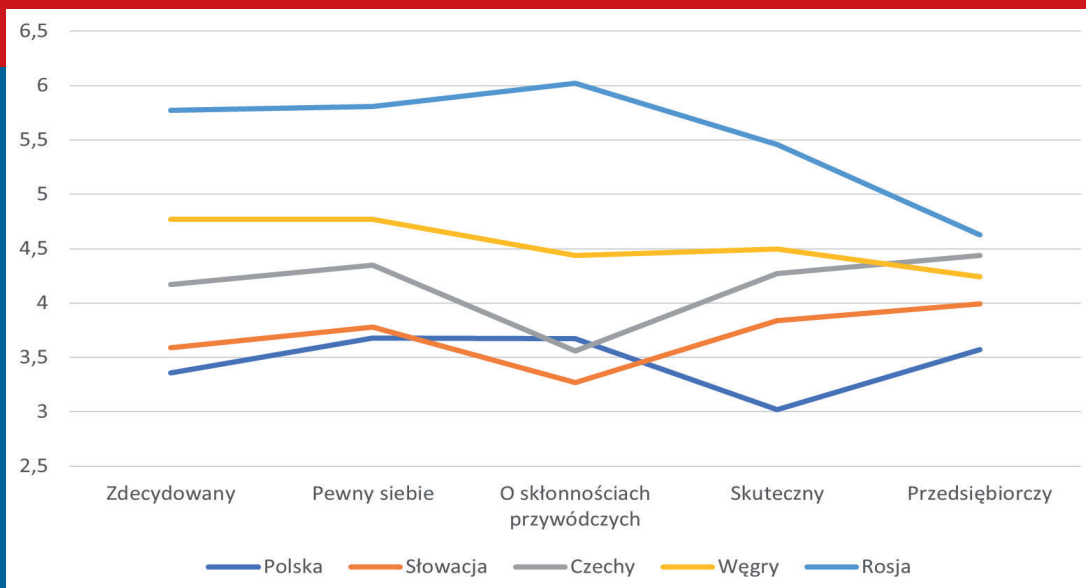
Portrety Polski i Słowacji okazały się zbliżone do siebie w zakresie portrety sprawczości, natomiast jedyną charakterystyką, w której nie odnotowano istotnych różnic była pewność siebie ($t = - 0,89; p = 0,373$). W pozostałych przypadkach Polska okazała się nieznacznie mniej zdecydowana ($t = - 2,03; p < 0,05$), opisywana była jako kraj o większych skłonnościach przywódczych ($t = 3,13; p < 0,01$), natomiast była również wskazywana jako kraj mniej skuteczny ($t = - 7,39; p < 0,01$) i przedsiębiorczy ($t = - 3,10; p < 0,01$). Czechy przez osoby biorące udział w badaniu zostały opisane jako kraj, który jest od Polski bardziej zdecydowany, pewny siebie, skuteczny i przedsiębiorczy ($p < 0,01$), natomiast nie odnotowano różnic w zakresie skłonności przywódczych ($t = 0,83; p = 0,405$). W przypadku Węgier, były one wskazane jako kraj bardziej zdecydowany, pewny siebie, o większych skłonnościach przywódczych, skuteczny oraz przedsiębiorczy niż Polska ($p < 0,01$). Węgry zostały opisane jako najbardziej sprawczy kraj z V4, z którym mogą konkurować Czechy w zakresie przedsiębiorczości ($t = 1,95; p = 0,053$). Profil sprawczości Rosji okazał się zdecydowanie i bardzo wyraźnie przewyższać wyniki osiągnięte przez państwa V4 w zakresie bycia zdecydowanym, pewnym siebie, posiadania skłonności przywódczych oraz

RYS. 2

ŚREDNIE POZIOMO NASILENIA SPRAWCZOŚCI I WSPÓLNOTOWOŚCI PRZYPISYWANE PAŃSTWOM GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ORAZ ROSJI.

RYS. 3

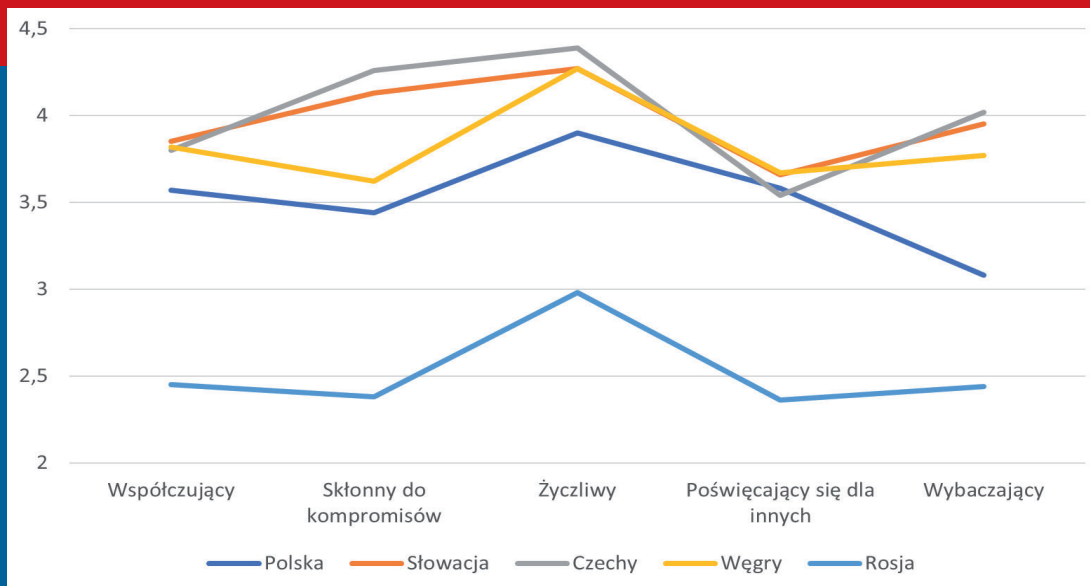

SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA PAŃSTW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ORAZ ROSJI W ZAKRESIE SPRAWCZOŚCI.

skuteczności, natomiast przedsiębiorczość Rosji została oceniona tak samo jak przedsiębiorczość Czech ($t = -1,35; p = 0,180$), jednak już wyżej niż drugie w kolejności Węgry ($t = -2,92; p = 0,01$).

Na Rysunku 4 przedstawiono szczegółową charakterystykę wyników osiąganych przez państwa V4 oraz Rosję w zakresie wspólnotowości.

RYS. 4

SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA PAŃSTW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ ORAZ ROSJI W ZAKRESIE WSPÓLNOTOWOŚCI.

Polska została opisana jako kraj najmniej współczujący, życzliwy oraz wybaczący spośród wszystkich krajów V4 ($p < 0,05$), nie odnotowano natomiast w zakresie poświęcania się dla innych, gdzie wszystkie kraje V4 osiągnęły podobne wyniki. Ponadto, Polska oraz Węgry okazały się dwoma krajami, które tak samo ($t = -1,46$; $p = 0,145$) były opisywane jako te, z którymi trudniej jest dojść do kompromisu. Profile Czech oraz Słowacji okazały się identyczne w zakresie wszystkich wymienionych cech ($p > 0,05$), zaś jedyne różnice między nimi a Węgrami, odnotowano w stosunku bycia wybaczącym, gdzie zarówno Słowacja ($t = 2,78$; $p < 0,01$) jak i Czechy ($t = -1,99$; $p < 0,05$) osiągały wyższe wyniki. Rosja, podobnie jak w przypadku sprawczości została opisana jako diametralnie różna od krajów V4 w zakresie wszystkich porównywanych zmiennych ($p < 0,01$), jednakże tym razem, osiągnęła wyniki znacząco niższe. A zatem, Rosja jest postrzegana przez osoby badane jako znacznie mniej współczująca, życzliwa i wybacząca, oraz która w ogóle nie jest skłonna do kompromisów ani do poświęcania się dla innych.

PORTRETY PSYCHOLOGICZNE ROSYJSKIEGO RZĄDU ORAZ PUTINA

W kolejnym kroku, przeanalizowano jak w oczach badanych widziany jest Putin oraz rosyjski rząd.

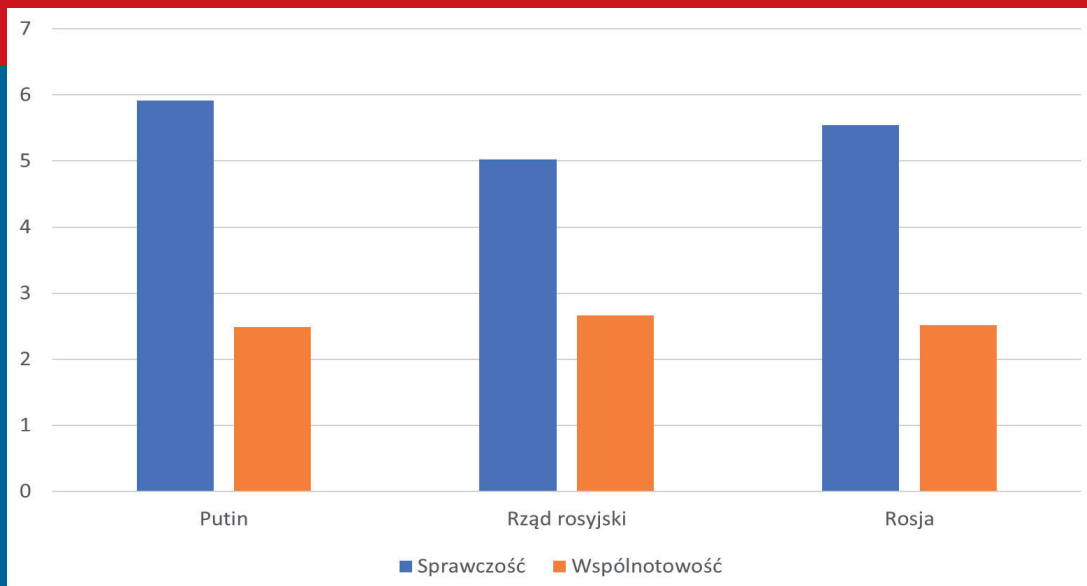
Wizerunek Putina oraz rządu rosyjskiego porównano do Rosji, a wyniki zostały zaprezentowane na Rysunku 5.

Wszystkie porównywane grupy osiągnęły bardzo wysokie wyniki w zakresie sprawczości oraz bardzo niskie w zakresie wspólnotowości, jednak to Putinowi przypisano najbardziej skrajne nasilenia tychże cech. Wyniki ogólnego modelu liniowego dla prób zależnych wskazują, że w zakresie sprawczości występują istotne różnice ($F = 74,69$; $p < 0,01$), zaś porównania parami testem Bonferroniego wskazują, że wszystkie one są istotne. W zakresie wspólnotowości również wykazano różnice ($F = 5,43$; $p < 0,01$), jednakże porównania post hoc testem Bonferroniego ($p < 0,01$) wskazały, że według badanych Putin jest istotnie mniej wspólnotowy niż rosyjski rząd, zaś w pozostałych dwóch parach – nie stwierdzono różnic.

Szczegółową charakterystykę opisywanej przez osoby badane sprawczości Putina, rządu rosyjskiego w odniesieniu do Rosji, przedstawiono na Rysunku 6.

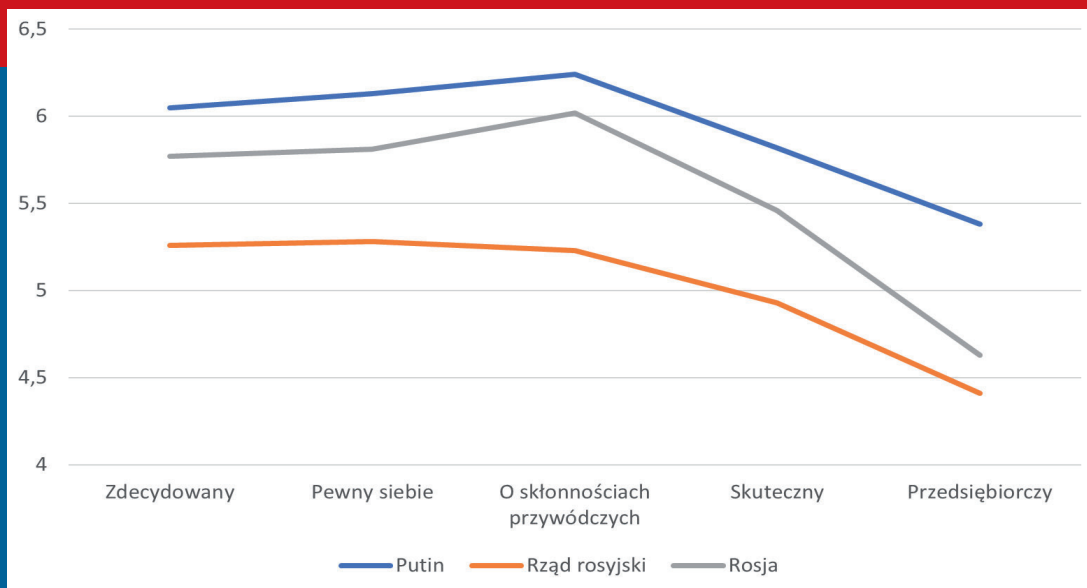
Różnice w zakresie wszystkich możliwych porównań okazały się istotne statystycznie na poziomie przynajmniej $p < 0,05$, a zatem widać wyraźne różnice w zakresie sprawczych cech pomiędzy Rosją a Putinem i rządem rosyjskim. Sprawczość wszystkich

RYS. 5

ŚREDNIE POZIOMO NASILENIA SPRAWCZOŚCI I WSPÓLNOTOWOŚCI PRZYPISYWANE PUTINOWI, RZĄDOWI ROSYJSKIEMU ORAZ ROSJI.

RYS. 6

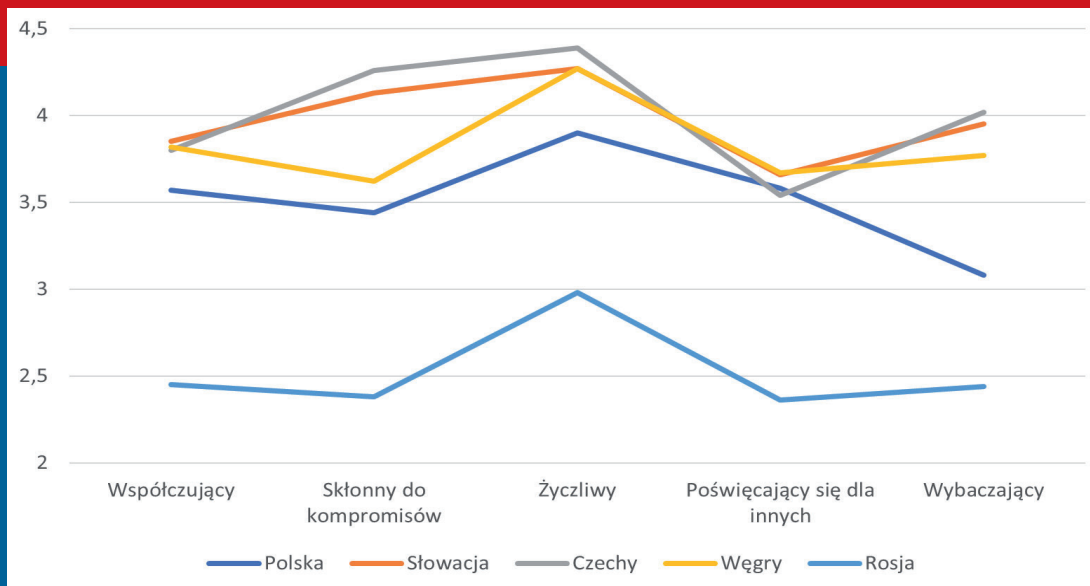

SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA PUTINA, RZĄDU ROSYJSKIEGO ORAZ ROSJI W ZAKRESIE SPRAWCZOŚCI.

z nich została przez badanych scharakteryzowana jako bardzo wysoka, jednakże to Putin okazał się być postrzegany jako najbardziej zdecydowany, pewny siebie, skuteczny, przedsiębiorczy oraz posiadający największe skłonności przywódcze. Rząd rosyjski okazał się w oczach badanych posiadać mniejszy

wpływ niż Putin oraz osiągnął istotnie niższe wyniki niż Rosja w zakresie wszystkich cech sprawczych, które zostały ocenione tak samo jak przedsiębiorczość Czech ($t = 0,18; p = 0,857$), czy Węgier ($t = -1,38; p = 0,167$).

RYS. 7

SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA PUTINA, RZĄDU ROSYJSKIEGO ORAZ ROSJI W ZAKRESIE WSPÓLNOTOWOŚCI.

Szczegółowa charakterystyka opisywanej przez badanych wspólnotowości Rosji, Putina oraz rosyjskiego rządu przedstawiona jest na Rysunku 7.

W zakresie cech wspólnotowych odnotowano więcej podobieństw między Rosją, Putinem i rządem rosyjskim niż w zakresie cech sprawczych. Podobieństwa wykazano między Rosją a rządem rosyjskim w zakresie współczucia ($t = -1,10$; $p = 0,275$) i poświęcania się dla innych ($t = -1,60$; $p = 0,111$). Ponadto, rosyjski rząd jest opisywany jak tam samo (nie) życzliwy co Rosja ($t = -0,53$; $p = 0,594$) i Putin ($t = 0,57$; $p = 0,570$). Rosja i Putin w zakresie wspólnotowości posiadają bardzo zbliżone profile, gdyż różnice ujawniają się tylko w zakresie współczucia – Putin jawi badanym się jako osoba współczująca mniej niż Rosja ($t = 2,83$; $p < 0,01$). W odniesieniu do państw V4, różnice są widoczne w zakresie każdej cechy wspólnotowej – Rosja, Putin i rząd rosyjski są postrzegani przez badanych jako zdecydowanie mniej współczujący, życzliwi, wybaczący oraz skłonni do kompromisów i poświęcania się dla innych niż jakikolwiek kraj V4.

OCENA DZIAŁALNOŚCI ROSYJSKICH MEDIÓW

Osoby badane poddały ocenie działalność rosyjskich mediów w trzech istotnych obszarach – rzetelności,

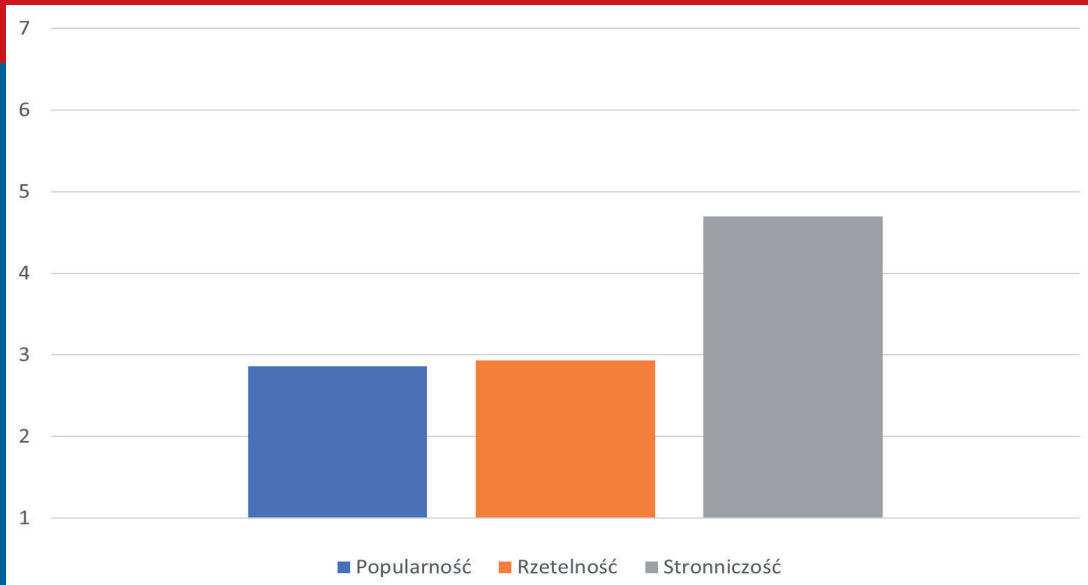
stronniczości i popularności. Średnie uzyskane wyniki zaprezentowano na Rysunku 8.

Respondenci ocenili, że rosyjskie media są raczej nieznanne i nie mają zbyt dużego wpływu na kształtowanie się opinii publicznej ($t = -8,22$; $p < 0,01$). Ponadto, większość respondentów jest zdania, że rzetelność przekazywanych informacji przez rosyjskie media (RT i Sputnik) jest bardzo niska ($t = -5,86$; $p < 0,01$). Wyniki powyżej połowy zastosowanej siedmiopunktowej skali odpowiedzi osoby badane uzyskały jedynie w zakresie stronniczości, która okazała się istotnie różnić od środka skali ($t = 12,32$; $p < 0,01$). Działalność rosyjskich mediów oceniona została przez respondentów w sposób jednoznacznie negatywny – ocenione zostały jako fałszywe, mało wiarygodne oraz w gruncie rzeczy – nieznanne.

WPŁYW ROSJI NA KRAJE GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

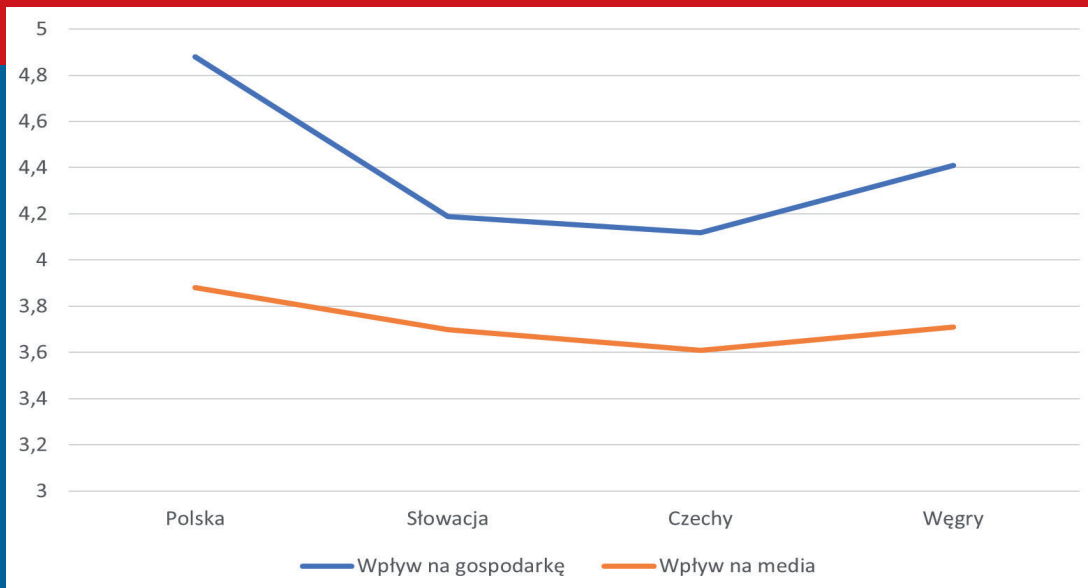
W kolejnej części badania ocenie poddano jak duży wpływ wywiera Rosja na funkcjonowanie gospodarki i mediów w krajach Grupy Wyszehradzkiej. Na Rysunku 9 przedstawiono średnie wyniki wskazane przez respondentów w odniesieniu do rosyjskiego wpływu na działanie gospodarek i mediów poszczególnych krajów V4.

RYS. 8

ŚREDNIE WYNIKI OCENY ROSYJSKICH MEDIÓW.

RYS. 9

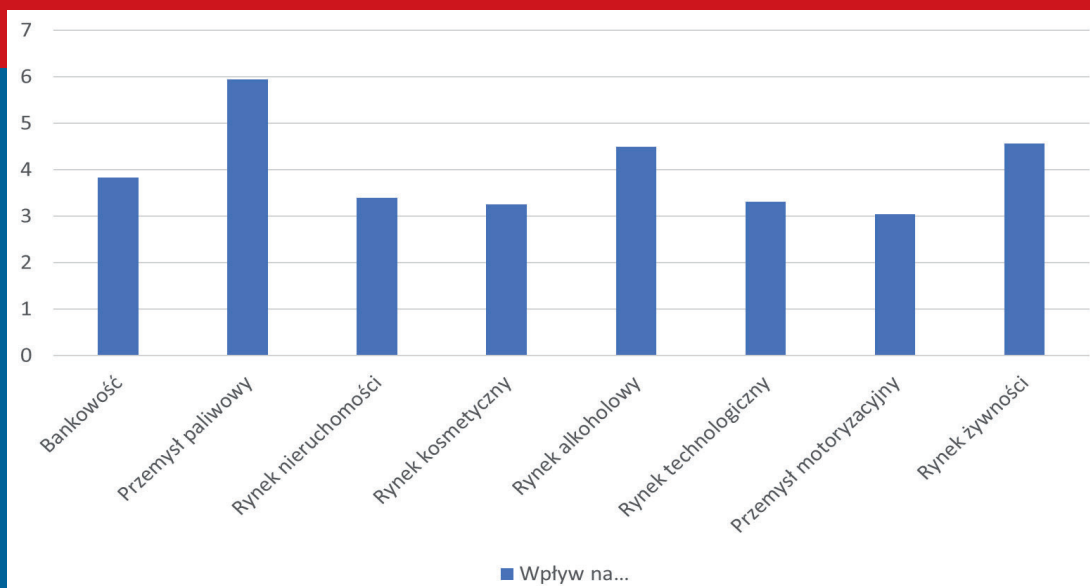

ROSYJSKI WPŁYW NA FUNKCJONOWANIA GOSPODAREK I MEDIÓW W KRAJACH GRUPY WYSZEHRADZKIEJ.

Według osób badanych działania Rosji istotnie bardziej wpływają na gospodarkę aniżeli na media ($p < 0,01$ we wszystkich krajach). Badani sugerują, że Rosja wywiera silniejszy wpływ na gospodarkę Polski niż Słowacji ($t = 8,08$; $p < 0,01$), Czech ($t = 8,92$;

$p < 0,01$), czy Węgier ($t = 4,44$; $p < 0,01$). Najniższy wpływ, zdaniem badanych, Rosja wywiera na Słowację oraz Czechy ($t = -1,26$; $p = 0,209$), zaś na Węgry – umiarkowany. W odniesieniu do rosyjskich mediów – ich wpływ okazał się porównywalny dla wszystkich

RYS. 10

WPŁYW ROSJI NA POSZCZEGÓLNE SEKTORY GOSPODARCZE POLSKI.

krajów V4, gdyż jedyna odnotowana istotna różnica była pomiędzy Polską a Czechami ($t = 2,84$ $p < 0,01$).

Następnie, w sposób bardziej szczegółowy zbadano rosyjski wpływ na gospodarkę polski poprzez zadanie pytania dotyczącego, wpływu na określone sektory gospodarcze Polski. Uzyskane wyniki przedstawiono na Rysunku 10.

Osoby badane wskazały, że Rosja najmocniej wpływa na przemysł paliwowy, rynek żywności oraz rynek alkoholowy, zaś najmniejszy – na przemysł motoryzacyjny, rynek kosmetyczny oraz rynek nieruchomości i technologiczny. Ogólny model liniowy potwierdził, że istnieją różnice w ocenianym wpływie Rosji na poszczególne sektory gospodarcze ($F = 99,64$; $p < 0,01$). Przemysł paliwowy okazał się istotnie różnić od wszystkich pozostałych sektorów ($p < 0,01$), zaś największą zaobserwowaną różnicę odnotowano z przemysłem motoryzacyjnym ($t = -2,89$; $p < 0,01$). Zdaniem badanych, wpływ Rosji na rynek nieruchomości nie różni się od wpływu na rynek kosmetyczny ($t = 0,15$; $p = 1,00$), rynek technologiczny ($t = 0,09$; $p = 1,00$) oraz na przemysł motoryzacyjny ($t = 0,35$; $p = 0,92$) – zdaniem badanych trudno powiedzieć, czy Rosja faktycznie ma realny wpływ na te sektory, czy też nie. Respondenci sugerują, że Rosja może wywierać umiarkowany wpływ na rynek alkoholowy oraz rynek żywności, między

którymi nie odnotowano istotnych różnic ($t = -0,59$; $p = 1,00$). Nieznaczny wpływ wskazano również na sektor bankowości, który jednak istotnie odbiegał od wszystkich pozostałych sektorów ($p < 0,01$).

ODCZUWANY POZIOM ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI WOBEC KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

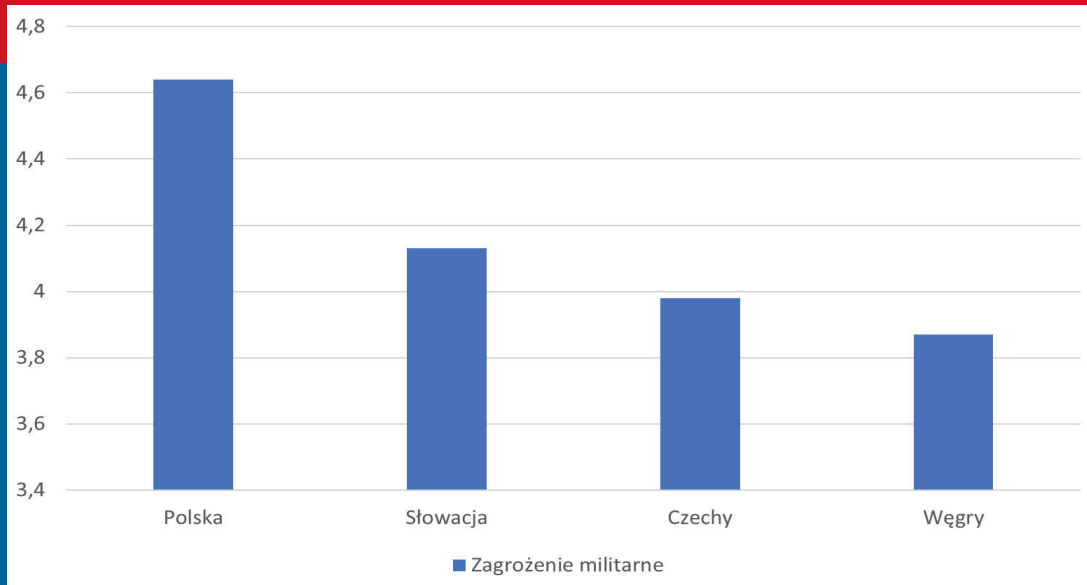
W ostatnim etapie omawianej części badania, analizie poddano jak duże zdaniem osób badanych, Rosja stanowi zagrożenie wobec poszczególnych krajów V4. Na Rysunku 11 przedstawiono średnie wyniki przedstawiające subiektywny poziom zagrożenia agresji ze strony Rosji.

Według badanych, to Polska jest najbardziej narażona na agresję ze strony Rosji, który gotowa byłaby nie tylko zaanektować część jej terytorium, ale też próbować zająć całą jej powierzchnię. Zdaniem badanych najbezpieczniejszym krajem, który ani nie powinien się obawiać agresji ze strony Rosji, ani też nie powinien jej lekceważyć – są Węgry. Różnica ta okazała się istotna statystycznie ($t = 8,26$; $p < 0,01$), podobnie jak pomiędzy Polską a Słowacją ($t = 6,12$; $p < 0,01$) oraz Czechami ($t = 7,71$; $p < 0,01$). Pośród pozostałych państw V4, postrzegany poziom zagrożenia w Słowacji był wyższy niż w Czechach ($t = 2,53$; $p < 0,05$) oraz na Węgrzech ($t = 3,86$; p

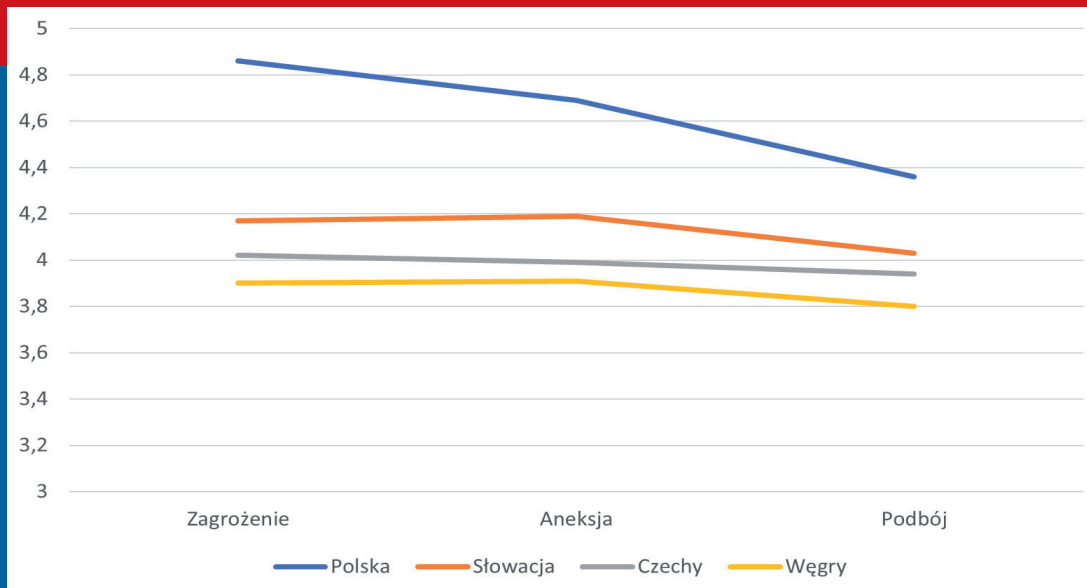

RYS. 11

ŚREDNI POZIOM ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI WOBEC KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ.

RYS. 12

SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA RODZAJU POSTRZEGANEGO ZAGROŻENIA MILITARNEGO ZE STRONY ROSJI W STOSUNKU DO PAŃSTW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ.

< 0,01), natomiast nie stwierdzono istotnych różnic między Czechami a Węgrami ($t = 1,83$; $p = 0,069$). Szczegółową charakterystykę rodzaju postrzeganego zagrożenia militarne ze strony Rosji na państwa V4 przedstawiono na Rysunku 12.

Postrzegany poziom zagrożenia we wszystkich krajach był wyższy niż połowa skali ($p < 0,01$), jednakże różnice te w różny sposób uwidaczniały się w poszczególnych krajach. Według respondentów, najniższy poziom zagrożenia agresji militarnej ze strony Rosji dotyczy Czech oraz Węgier ($t = 1,76$; $p =$

0,080), zagrożenie wobec Słowacji jest umiarkowane ($p < 0,01$), zaś na świeczniku znajduje się Polska ($p < 0,01$). W odniesieniu do rodzaju agresji, badani stwierdzili, że zarówno w przypadku Czech ($t = 0,58$; $p = 0,566$), jak i Węgier ($t = 1,37$; $p = 0,171$), nie ma różnicy w zagrożeniu aneksją, czy też podbojem – obie opcje wydały się ani możliwe do zrealizowania, ani też całkowicie nieprawdopodobne. Zarówno w przypadku Słowacji ($t = 2,08$; $p < 0,05$) jak i Polski ($t = 3,16$; $p < 0,01$) całkowity podbój okazał się mniej prawdopodobnym scenariuszem aniżeli próba aneksji kawałka terytorium tychże państw, jednak należy zaznaczyć, że jeśli miałyby dojść do ewentualnej próby podboju na jedno z państw V4, w oczach badanych zdecydowanie byłaby to Polska ($p < 0,01$).

PODSUMOWANIE CZĘŚCI I

Celem pierwszej części przeprowadzonego badania była próba empirycznego uchwycenia społecznego postrzegania Rosji w odniesieniu do państw Grupy Wyszehradzkiej. Aby możliwe jak najpełniej oddać ten obraz, posłużono się kilkoma technikami odnoszącymi się do różnych sfer funkcjonowania. Na początku zweryfikowano jak w oczach badanych prezentuje się Rosja na tle krajów grupy Wyszehradzkiej. Wyniki jednoznacznie stwierdziły, że podczas gdy na modelu Wigginsa (1991) kraje V4 mogłyby być interpretowane jako typy charakteryzujące się umiarkowaną do wysoką sprawczością oraz wysoką wspólnotowością, tj. ciepły i ugodowy oraz towarzyski i ekstrawertywny, podczas gdy Rosja jednoznacznie może zostać zinterpretowana jako typ arogancki i przeliczający, a więc charakteryzujący się bardzo wysoką sprawczością oraz bardzo niską wspólnotowością.

Wyniki te oznaczają, że według badanych – ze wszystkimi krajami V4 można zasadniczo się dogadać i chociaż w niektórych kwestiach potrafią zachować się asertywnie, istnieje spore prawdopodobieństwo, że w trudnej sytuacji udzieląby koniecznej pomocy. Umiarkowanie wysoka sprawczość, która widoczna jest zwłaszcza u Węgier, wskazuje na ich skłonności przywódcze, tak samo jak potrafią zachowywać się w sposób przyjacielski i otwarty, są pewne swego zdania i będą bronić słuszności swoich poglądów. Obrona ta jednak nie będzie miała miejsca za wszelką cenę, ponieważ w gruncie rzeczy są życzliwie nastawieni do innych i chętnie dojdą do porozumienia. Zróżnicowanie między krajami V4 dotyczyło głównie sfery sprawczości, zaś w niewielkim tylko stopniu – wspólnotowości. Może to oznaczać, że w oczach

badanych V4 stanowi grupę, która może na siebie liczyć, gdyż każdy kraj jest postrzegany jako ten, który może ruszyć z pomocą. Warto również odnotować fakt, że Polska było zasadniczo w sposób bardziej rygorystyczny oceniana niż pozostałe kraje V4 (tj., osiągała niższe wyniki zarówno w sferze sprawczości jak i wspólnotowości), co może wynikać z większej ilości posiadanych informacji o funkcjonowaniu kraju, zaś w odniesieniu do pozostałych krajów – badani mogli posłużyć się stereotypami narodowymi. A zatem, wyniki, które referowane są w odniesieniu do Polski, należy interpretować z pewną dozą ostrożności, zaś przyszłe badania powinny zostać przeprowadzone we wszystkich krajach V4, aby uzyskać pełny i miarodajny obraz.

Respondenci zostali również poproszeni o ocenę Putina oraz rządu rosyjskiego – uzyskane wyniki zasadniczo współgrają z opisem samej Rosji (a więc jako bardzo mocno sprawcze i bardzo słabo wspólnotowe), jednakże odnotowano szereg interesujących różnic. Putin w oczach badanych okazał się najbardziej zdecydowany, pewny siebie, skuteczny i przywódczy spośród wszystkich. Pomimo faktu, że rząd rosyjski również został oceniony jako sprawczy i mało wspólnotowy, warto odnotować, że został oceniany niżej aniżeli Rosja sama w sobie. Wyniki te mogą oznaczać, że w percepcji respondentów za działaniami Rosji stoi Putin, zaś rząd rosyjski pełni drugoplanową rolę w realizacji jego planów.

Osoby biorące udział w badaniu poddali ocenie wpływ Rosji na funkcjonowanie gospodarki i mediów w krajach V4, jak również scharakteryzowali swoje postrzeganie najbardziej znanych rosyjskich mediów, tj. RT oraz Sputnik. Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują na trzy kluczowe fakty: 1) według większości badanych RT i Sputnik są nieznanne i mało popularne, a zatem – ich potencjalny wpływ na kształtowanie opinii publicznej jest niewielki; 2) w ocenie respondentów informacje, które przekazywane są przez RT i Sputnik – są mało rzetelne, a zatem – wśród potencjalnych odbiorców panuje dość wyraźny sceptycyzm wobec przekazywanych treści informacji, co znacząco utrudnia wpływanie na zmianę poglądów; oraz 3) RT oraz Sputnik zostały określone mianem stronniczych, co oznacza, że większość badanych jest świadoma tego, że informacje, które mogą uzyskać z tych źródeł przedstawiają tylko prorosyjską wizję świata. Ta zdecydowana postawa uwidoczniła się również

w porównaniach rosyjskich wpływów na gospodarkę i media – zdecydowana większość badanych jako istotniejszy problem wskazuje właśnie wpływ na funkcjonowanie gospodarcze krajów V4. Badani stwierdzili, że największe wpływy dotyczą Polski oraz w drugiej kolejności Węgier. W odniesieniu do konkretnych sektorów, na które Rosja może oddziaływać najczęściej wymieniany był przemysł paliwowy, a najrzadziej – przemysł motoryzacyjny. Badani wyrażali również obawy dotyczące rosyjskich wpływów na rynek żywności i alkoholowy, natomiast najmniejsze wpływy dotyczyły rynków kosmetycznego, technologicznego oraz rynku nieruchomości. Podsumowując, większość osób badanych jest świadoma wpływów, które Rosja wywiera na poszczególne kraje V4 oraz jakie sektory są najważniejsze, lecz podobnie jak w przypadku oceny portretów pozostałych państw, również i w obecnym przypadku mogła zdecydować niewiedza bądź powierzchowne informacje (np., znajomość faktu o węgierskiej zależności energetycznej od Rosji mogła wpłynąć na częściowe podwyższenie wyników). A zatem, przedstawione informacje odnoszące się do innych krajów niż Polska mają raczej charakter wstępny, obrazujący pewną wizję sytuacji z perspektywy młodych Polaków, natomiast nie stanowi całościowego obrazu rzeczywistości.

W ostatniej części badania poddano ocenie postrzegany poziom zagrożenia militarnego ze strony Rosji w odniesieniu do poszczególnych krajów V4. Respondenci wskazali, że to Polska jest na świeczniku i jeśli Rosja miałaby wykonać kolejny militarny ruch, to właśnie Polska jest najbardziej zagrożona. Umiarkowany poziom zagrożenia badani wskazali w stosunku do Słowacji, zaś najmniejszy – w odniesieniu do Czech oraz Węgier. Taki rozkład wyników może wynikać z bezpośrednich odległości między poszczególnymi państwami, gdyż ewentualna agresja na Czechy z dużym prawdopodobieństwem wiązałyby się na wcześniejszą agresją na Polskę i/lub Słowację. Węgry zostały ocenione jako najbezpieczniejsze, co może wynikać z wzajemnych kontaktów utrzymywanych między nimi. Pomimo faktu, że Polska i Węgry mają bardzo zbliżone poglądy, to sprawa kontaktu z Rosją stanowi kość niezgody – co zostało w sposób empiryczny uchwycone w przeprowadzonym badaniu.

Podsumowując, opisywane badanie miało na celu odpowiedzieć jaka jest percepcja Rosji

w krajach Grupy Wyszehradzkiej. Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują, że Rosja jest postrzegana negatywnie, budzi poczucie zagrożenia, próbuje wpływać na kształtowanie się opinii publicznej oraz skutecznie oddziałuje na różne sektory gospodarki. Wzorzec ten zasadniczo odtworzył się we wszystkich krajach V4, jednakże to Polska okazała się systematycznie najbardziej negatywnie nastawiona wobec Rosji, zaś w następnej kolejności znajdowała się Słowacja, Czechy oraz Węgry. Jednakże pomimo tych rozbieżności – w percepcji wszystkich krajów V4 Rosja postrzegana jest jako byt o zupełnie odmiennych wartościach, celach i środkach wykorzystywanych do realizacji tychże celów.

CZĘŚĆ II CO LUDZIE MYŚLĄ NA TEMAT DZIAŁAŃ, KTÓRE ZDANIEM PAŃSTW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ POWINNA PODJĄĆ EUROPA WZGLĘDEM ROSJI

Druga część badania została poświęcona na jakościową analizę działań, które zdaniem państw V4 Europa powinna podjąć względem Rosji. Ponieważ standardowe metody pomiaru nie umożliwiają uzyskania wglądu w treści przekonań poszczególnych osób, wszystkim badanym zadano pytanie otwarte mające na celu precyzyjne poznanie ich opinii. Każda z wypowiedzi została następnie indywidualnie oceniona oraz przyporządkowana do ogólniejszych kategorii, które ułatwią poznanie oczekiwań młodych Polaków wobec Europy. Wyniki analizy jakościowej wraz z trzema reprezentatywnymi przykładami wypowiedzi w obrębie każdej z kategorii przedstawiono w Tabeli 9.

Adnotacja. Łącznie $n = 39$ osób (19,2%) udzieliło odpowiedzi wymijającej, uniemożliwiającej przypisanie do żadnej kategorii, np.: „nie wiem” lub „-„. Procentowy przydział do grup odnosi się do ogólnej liczby osób po odjęciu osób, których wypowiedzi nie zostały skategoryzowane.

Najliczniejsza okazała się grupa postulująca nałożenie większej ilości sankcji na Rosję, niemal co trzecia badana osoba podzielała ten pogląd. W ich wypowiedziach bardzo wyraźny był element karania za popełnione czyny jako metody mającej zmusić w sposób bezpośredni do odwołania powziętych działań. W grupie tej podkreślane jest również, że wszystkie państwa V4 same powinny aktywnie włączyć się w cały proces. Ponadto, osoby badane szanowały wartości egalitarne, których łamanie należy

TAB. 9

Kategoria	Przykładowe odpowiedzi
Sankcje n = 51 (31,9%)	
	Ograniczenie handlu z Rosją, głównie importu. Działania mające na celu ograniczyć europejskie wpływy duży rosyjskich firm wydobywczych i paliwowych.
	Państwa Grupy Wyszehradzkiej powinny aktywnie uczestniczyć w rzetelnej ocenie wpływu Rosji na poszczególne sektory państw i nakładać sankcje.
	Powinna wprowadzać różnego rodzaju sankcje. Żadne państwo nie ma prawa uważać się za lepsze od innych i nikt takiego prawa nie dał, także Rosji.
Stanowczość n = 25 (15,24%)	
	Myślę że Rosja powinna ponieść karę za groźby oraz niepewną sytuację w stosunku do reszty Świata
	Chcą, żeby była bardziej stanowcza. Liberalne metody i umowy na słowo nie działają na Rosję. Albo mówmy jej językiem i bądźmy twardzi, albo nawet nie zaczynajmy.
	Europa nie może chylić głowy przed Putinem. Powinna wykazać się większą stanowczością.
Bierność n = 17 (10,37%)	
	Europa nie zareaguje, ponieważ kraje Europy Zachodniej mają w tym swoje interesy. Nie będą narażać się za Polaków, Czechów czy też Węgrów.
	Te państwa nie mają żadnego wpływu na działania wobec Rosji.
	Lepiej się nie odzywać
Aktywność n = 16 (9,76%)	
	Powinniśmy wszyscy być aktywniejsi. Ważna jest edukacja żeby ludzie mieli świadomość o manipulacji Putina. Sama Unia powinna nawet wspierać te sprawy.
	Raczej trzeba coś robić, nie można być biernym i czekać, że nic złego się nie wydarzy, ale to już zostawiam specjalistom, gdyż mam zbyt małą wiedzę w tym zakresie, aby cokolwiek doradzać.
	Mówić o zbrodniach władzy komunistycznej i rosyjskiej
Bezpieczeństwo n = 15 (9,15%)	
	Chcą zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa przed ewentualnymi złymi zagrywkami ze strony Rosji a przy tym zagrożeniem.
	Moim zdaniem w obecnej sytuacji i uzależnieniu Europy od rosyjskich surowców, twarde sankcje nie mają sensu, bo i tak będą działaniami pozorowanymi. Pozostaje solidarność i zapewnienie o obronie jedności terytorialnej wschodu UE.
	Dbać bardziej o interes krajów grupy wyszehradzkiej niż Rosji, w istotnych sporach zawsze stawać po ich stronie
Jednolity głos n = 13 (7,93%)	
	Aby grupa wyszehradzka mówiła jednym głosem min w sprawie rozwoju jednolitego rynku oraz przywrócenia prawidłowego funkcjonowania strefy Schengen.
	Mierzyć siły na zamiary, działać razem w grupie, spróbować do sojuszu wprowadzić większą część państw.

TAB. 9 CD

	V4 chce zapewnienia przez Europę bezpieczeństwa i minimalizowanie wpływów Rosji nie tylko w kategorii militarnej, ale także gospodarczej. V4 chce pokazać swoją siłę jako grupa i dać tym samym przeciwwagę dla Rosji przy wsparciu Europy. V4 chce być również traktowana jako alternatywa gospodarcza i partner wiarygodniejszy i bliższy Europie niż nieobliczalna Rosja.
Współpraca n = 13 (7,93%)	
	Powinniśmy bardziej współpracować z Rosją, a nie nakładać kolejne sankcje
	Stosunki gospodarcze z Rosją powinny być odnowione dla lepszych możliwości eksportu polskich towarów na rosyjski rynek zbytu, zamiast prowokować niepotrzebnie wojnę handlową, przy jednoczesnej obronie państw atakowanych przez Rosję.
	Europa powinna aktywnie próbować włączyć Rosję do współczesnej Europy. Rozszerzyć współpracę w każdej dziedzinie. Raczej łączyć, niż dzielić. Wszyscy ludzie są ludźmi.
Ostrożność n = 7 (4,27%)	
	Sytuacja jest dosyć skomplikowana. Rosja to twardy politycznie zawodnik. Sankcje są dobre, ale z pewnością nie sprzyjają poprawie relacji politycznych, tym bardziej że Europa kolaboruje z USA. Z pewnością dobrze by było żeby Rosja stała się sojusznikiem gospodarczym, ale to znów będzie solą w oku USA. Bardzo trudne pytanie – pozostawię je dyplomatom :) W każdym razie – UE jest za miękka na Rosję. Grupa Wyszehradzka mogłaby coś ugrać jeśli by się bardziej postawiła, ale znów żadna z niej potęga militarna żeby była traktowana poważnie przez Rosję.
	Aby nie reagowała dopóki nie złączą się zaawansowane działania militarne.
	Nie wiem, w jaki sposób chcą zareagować państwa Grupy Wyszehradzkiej, ja bym na miejscu przywódców zachowała ostrożność, ponieważ moim zdaniem Rosja jest nieobliczalna
Mobilizacja n = 7 (4,27%)	
	Rosja ustępuje tylko przed zwartą siłą, trzeba jasno wytyczyć wspólną politykę przeciwstawiającą się realnie zakusom neo-mocarstwowym Rosji, wyznaczając jednocześnie transparentne kierunki współpracy.
	Aby zareagowała mobilizacją militarną a przynajmniej ograniczeniem handlu z Rosją
	Zwiększyć wydatki na wojsko w państwach należących do NATO, a niech Amerykanie wprowadzają sankcje.

PRZYKŁADOWE ODPOWIEDZI LUDZI PRZYPIŚNANYCH DO RÓŻNYCH KATEGORII REPREZENTUJĄCYCH DZIAŁANIA, KTÓRE ZDANIEM PAŃSTW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ POWINNA PODJĄĆ EUROPA WZGLĘDEM ROSJI

w sposób wyraźny karać. Druga grupa stanowiła bardziej zdecydowany ton, który wynika z braku zadowolenia z obecnych działań. W ocenie osób, które należą do tej grupy, Europa dotychczas reaguje zbyt ospale, zaś w kontaktach z Rosją, ich zdaniem

należy wykazać się pewnością siebie zbliżoną do jej poziomu. Trzecia grupa skupiła osoby, które uważają, że Zachód Europy i tak nie wesprze Europy Środkowej w zmaganiach z Rosją, a zatem – państwa

Grupy Wyszehradzkiej we własnym interesie powinny pozostać bierne.

Czwarta grupa, skoncentrowała osoby o przeciwnych poglądach – apelują oni o większą aktywność w działaniu, której do tej pory brakowało Europie. Powinna przede wszystkim działać, zwiększać świadomość na temat działań Rosji oraz reagować w odpowiedni sposób odpowiednimi środkami. Piąta grupa skoncentrowała się wokół zagadnienia bezpieczeństwa – zarówno energetyczne jak i terytorialne. Osoby te oczekiwałyby od Europy, aby ta, jeśli nadejdzie taki czas, stanęła w obronie państw V4. Kolejna grupa stanowiła ludzi, którzy postrzegają wielkie możliwości V4, jednak przestrzegają, że jeśli nie zaczną one wypracowywać wspólnego stanowiska, cały ten potencjał może zostać zaprzepaszczony. Siódma grupa przedstawia osoby, które deklarują chęć ocieplenia stosunków z Rosją poprzez zakończenie wojny handlowej, a rozpoczęcie ery współpracy. Ich zdaniem, obecna sytuacja jest niekorzystna dla obu stron oraz rozwiązanie problemu postrzegają w większej otwartości Europy na Rosję. Przedostatnia

grupa przedstawia ludzi, którzy zdają sobie sprawę ze złożoności oraz z delikatności konfrontacji z Rosją. W związku z tym, że żadne efekty nie są w pełni możliwe do przewidzenia, zalecają Europie, aby postępować w umiarkowany oraz przede wszystkim – ostrożny sposób. Ostatnia i najmniej liczna grupa zaleca Europie, aby rozpoczęła ona poprawę zbrojenia, które miałyby na celu odstraszenie Rosji od dalszych działań agresywnych. Przeciwdziałanie na gruncie militarnym jest dla nich ważniejsze niż przeciwdziałanie na gruncie gospodarczym.

Graficzna reprezentacja, podsumowująca przynależność do poszczególnych grup została przedstawiona na Rysunku 13.

PODSUMOWANIE CZĘŚCI II

Przeprowadzona analiza jakościowa pozwoliła wskazać szereg kierunków, którymi Europa potencjalnie mogłaby podążać, aby zmienić aktualną sytuację polityczną Rosji. Zdecydowana większość osób badanych w sposób otwarty

RYS. 13

GRAFICZNA REPREZENTACJA PRZYNALEŻNOŚCI DO WYRÓŻNIONYCH KATEGORII. WIELKOŚĆ CZCIONKI OZNACZA CZĘSTOŚĆ PRZYNALEŻNOŚCI DO DANEJ KATEGORII.

deklaruje, że Europa powinna działać oraz być w tych działaniach stanowcza i zdecydowana, a najczęściej wskazywanym kierunkiem tych działań jest pogłębienie nałożonych sankcji gospodarczych. Zdaniem respondentów Europie brakuje pewności siebie, którą demonstruje Rosja, co potwierdza wyniki wcześniejszych analiz poświęconych porównaniom portretów krajów V4 i Rosji, a która to mogłaby znacząco pomóc w rozwiązaniu tego konfliktu. Osoby badane dostrzegają potencjał drzemący w krajach V4, jednak dopóki nie uda się połączyć ich głosów w jeden, rozproszona siła nie będzie miała większego wydźwięku. W związku z brakiem porozumienia, część osób obawiając się o bezpieczeństwo oraz oczekiwałoby deklaracji pomocy w razie konfliktu z Rosją ze strony reszty Europy oraz rekomenduje ostrożne działanie. Niewielka część osób jest jednak niezadowolona ze skupienia się na działaniach gospodarczych oraz uważa, że lepszym rozwiązaniem

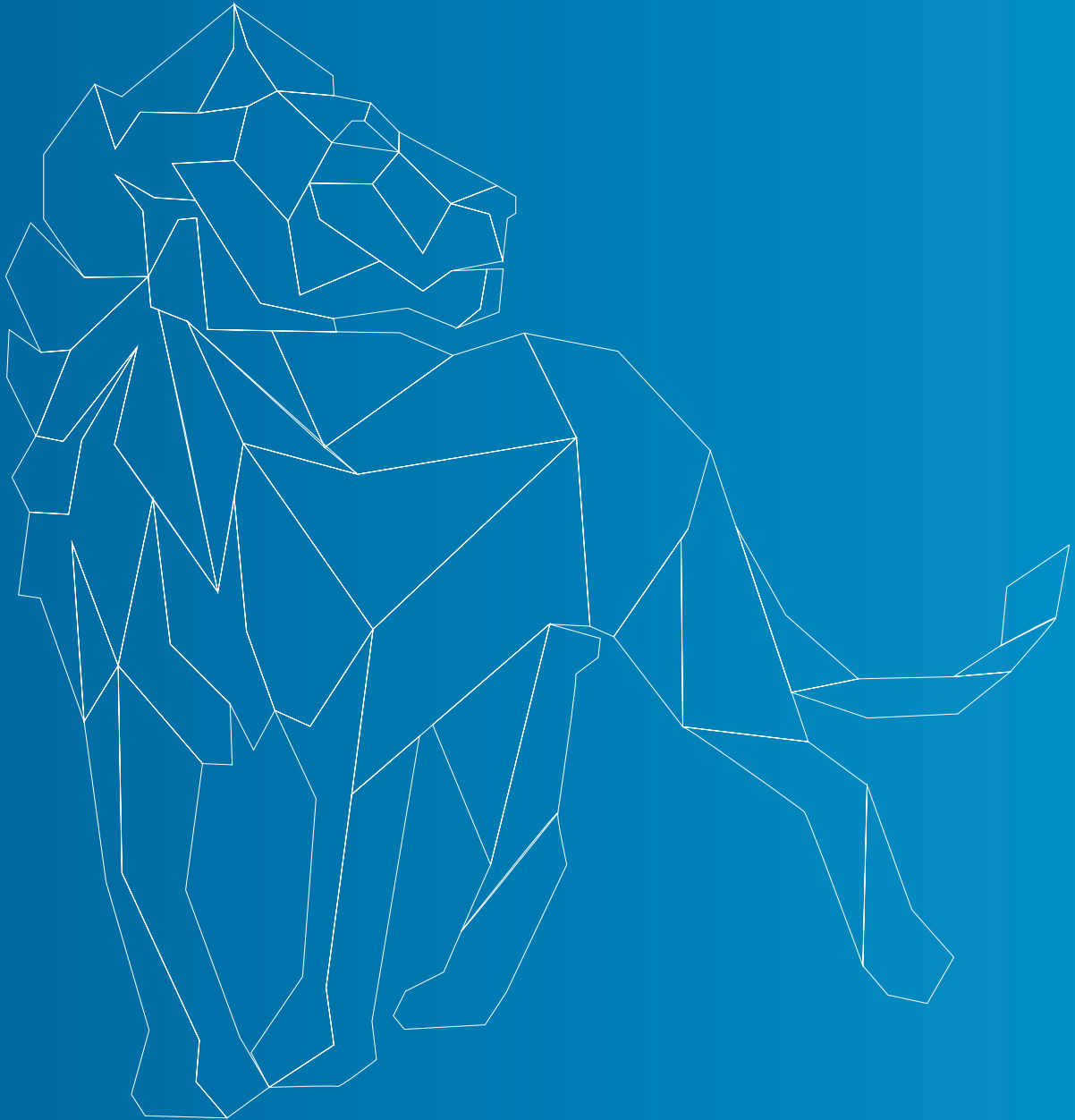
byłoby zwiększenie obronności całej Europy, co miałyby skutecznie powstrzymać rosyjskie zapędy. Wykazano również, że niektórzy ludzie wykazywali bierne poglądy – nauczeni doświadczeniami historycznymi, nie oczekują oni pomocy ze strony Europy, dlatego też uważają, że należy ograniczyć swój głos, który i tak nie ma większego znaczenia. W końcu, w badaniu zidentyfikowano nieliczną grupę, która jest przeciwna wrogim działaniom wobec Rosji – czy to gospodarczym, czy militarnym. Uważają oni, że tylko dzięki integracji Europy z Rosją jest szansa na zbudowanie stabilnej i pokojowej relacji. Przeprowadzona analiza jakościowa przedstawia szereg wizji w jaki sposób Europa mogłaby się zachować wobec Rosji, dla zdecydowanej większości badanych konieczne jest prowadzenie aktywnych przeciwdziałań, jednak istnieją mniej liczne grupy ludzi o odmiennych poglądach.

BIBLIOGRAFIA

- Abele, A.E., Wojciszke, B. (2007). Agency and communion from the perspective of self versus others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 751-763.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence*. Reading, PA: Addison-Wesley.
- Boksański, Z. (1997). *Stereotypy a kultura*. Wrocław: Fundacja na rzecz Nauki Polskiej.
- Braghirolli, S., Carta, C. (2009). *An index of friendliness toward Russia: An analysis of the member states and member of the European Parliament's positions*. Electronic publications of Pan-European Institute.
- Czornik, K., Lakomy, M. (2016). Sprawozdanie z konferencji naukowej na temat „Bezpieczeństwo Polski i bezpieczeństwo międzynarodowe w kontekście konfliktu ukraińskiego”. *Studia Politicae Universitatis Silesianis*, 17, 312-317.
- Firlej, K., Firlej, C., Mierzejewski, M. (2016). Znaczenie sankcji gospodarczych dla bilansu handlu zagranicznego krajów Grupy Wyszehradzkiej w obszarze rolnictwa. *Roczniki Naukowe*, 18, 53-59.
- Gawron, D. (2017). Współpraca Grupy Wyszehradzkiej – implikacje dla jedności i bezpieczeństwa wewnątrz Unii Europejskiej. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 15, 207-216.
- Grodzki, R. (2016). Strategiczne porozumienia ponad podziałami – Grupa Wyszehradzka jako przykład integracji i emancypacji w ramach Unii Europejskiej. *Przegląd Strategiczny*, 9, 375-392.
- Gyarfasova, O., Meseznikov, G. (2016). *25 years of the V4 as seen by the public*. Bratislava: Institute of Public Affairs.
- Johnson, R.B., Onwuegbuzie, A.J., Turner, L.A. (2007). Toward a definition of a mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 112-133.
- Józwiak, V. (2016). The Visegrad Group from Hungary's perspective. *The Polish Institute of International Affairs Bulletin*, 86.
- Kopeć, R., Mazur, P. (2017). *Odstraszanie militarne w XXI wieku. Polska – NATO – Rosja*. Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.
- Korczyński, T.M. (2017). Wizerunek Rosjanina w Polsce. Socjologiczna analiza zjawiska stereotypu narodowego w paradygmacie socjologii wiedzy. *Journal of Modern Science*, 1, 29-44.
- Kryvoruchenko, N. (2017). Transatlantyckie związki Polski i Czech w systemie bezpieczeństwa Europy Środkowej. *Historia i Polityka*, 21, 67-88.
- Kuczma, K. (2016). Dezinformacja jako instrument zwalczania polskich planów dywersyfikacji źródeł energii. *Securitologia*, 2, 179-191.
- Kuprianowicz, G., Gergało-Dąbek, N. (2018). Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej – linia

- programowa w ramach Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej. *Wschód Europy*, 2, 201–204.
- Kuźlewska, E., Bartnicki, A.R. (2017). Grupa Wyszehradzka – nowe wyzwania bezpieczeństwa i perspektywy współpracy. *Rocznik Integracji Europejskiej*, 11, 103–117.
- Madej, A. (2015). Sankcje i kontrasankcje. Przyczyny obecnego kryzysu ekonomicznego w Rosji. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 2, 101–125.
- Malskyy, M., Iżnin, I. (2018). Ukraina w kontekście wybranych systemów bezpieczeństwa europejskiego w okresie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. *Wschód Europy*, 2, 109–122.
- Paulhus, D.L., & John, O.P. (1998). Egoistic and moralistic bias in self-perceptions: The interplay of self-deceptive styles with basic traits and motives. *Journal of Personality*, 66, 1025–1060.
- Rutenberg, J. (2017). RT, Sputnik and Russia's new theory of war. *The New York Times Magazine*. Pozyskano z: <https://www.nytimes.com/2017/09/13/magazine/rt-sputnik-and-russias-new-theory-of-war.html>
- Sputnik (2017). Skąd się bierze wrogość Zachodu w stosunku do Rosji. Pozyskano z: <https://pl.sputniknews.com/polityka/201711206753079-Zachod-Rosja-stosunki-Niemcy>
- Stępniewski, T. (2017). Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej w dobie wstrząsów i przemian Europy Wschodniej. *Studia Europejskie*, 3, 183–193.
- Stępniewski, T. (2017). Patrząc na Wschód: Unia Europejska wobec niestabilnego wschodniego sąsiedztwa. *Rocznik Integracji Europejskiej*, 11, 57–69.
- Turowski, P. (2014). Bezpieczeństwo dostaw gazu dla Grupy Wyszehradzkiej i pozostałych państw Unii Europejskiej. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 30, 111–131.
- Wach, A. (2010). Znaczenie oraz rola Grupy Wyszehradzkiej w latach 1991–2007. *Śląskie Studia Historyczne*, 16, 217–227.
- Wasiuta, O. (2009). Stosunki polsko-rosyjskie. W W.T. Modzelewski (Red.), *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne* (s. 9–51). Olsztyn: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Wiggins, J.S. (1991). Agency and communion as conceptual coordinates for the understanding and measurement of interpersonal behavior. W D. Cicchetti i W.M. Grove (Red.), *Thinking clearly about psychology: Essays in honor of Paul E. Meehl, Vol. 1. Matters of public interest; Vol. 2. Personality and psychopathology* (s. 89–113). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wojciszke, B. (2010). Sprawczość i wspólnotowość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wojciszke, B., Szlendak, M.A. (2010). Skale do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej. *Psychologia Społeczna*, 5, 57–70.
- Zięba, R. (2017). Próby ożywienia polityki bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 15, 35–52.

www.europeanreform.org
Follow us @europeanreform